

AHLAT SERAMİK EKOLÜ*

Beyhan YÖRÜKÂN (KARAMAĞARALI)

Bugüne kadar yeterli bilgiye sahip olunulmadığı için *Anadolu*'da görülen *Selçuklu* seramiğinden hangilerinin yerli imalat olduğuna karar vermekten kaçınılmıştır. *Anadolu*'da hemen hemen her vilâyet müzesinde az da olsa *Selçuklu* devrine ait seramik eşyaya rastlanılmaktadır. Şimdiye kadar yapılan kazılar neticesinde de oldukça bol seramik parça ve kırıkları ele geçmiştir. *Diyarbakır*'da *Artuklu sarayı*¹, *Adıyaman* da *Eski Kâhta*² ve *Samsat*³, *Elâzığ*'da *Korucutepe*⁴, *Alacahöyük*'te *Kalehisar*⁵ ve *Konya Beyşehir*'de *Kubadâbad*⁶ sarayı kazılarında ortaya çıkan seramik parçaları bir fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bunlara bol miktardaki satıh buluntularını da ilâve edersek küçümsenemeyecek bir malzeme ile karşılaşırız .

Sivas Çifte Minareli Medrese kazısı (1963)⁷ sırasında da pekçok seramik parça ele geçmiştir. Bunların büyük bir kısmı *Ankara Arkeoloji Müzesinde* saklanmaktadır. Bu eşya *Anadolu*'da çok zengin bir tarz olan sgraffito usulünde işlenmişlerdir. Yeşil ve turuncu sırlı kaplar ço-

* Sayın Y. Mimâr İbrahim Numan ve sayın ressam Nihat Boydaş'a çizdikleri şekiller ve yardımları için teşekkür ederim.

1 Oktay Aslanapa, *Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı*, 1-3. res. İstanbul 1965.

2 E. Lucius, Neue figural verzierte seldschukische Keramik aus Anatolein S. 122-133 (*Sanat Tarihi Yılığ*, İstanbul 1966-1968; E. Lucius, Eine seldschukische Schale aus Eski Kah-ta, S. 125-134 (*Sanat Tarihi Yılığ*, İstanbul 1969-1970).

3 C. Öney, bu kazı malzemesini Suut Kemal Yetkin hatırasına 1982'de Ankara Hacettepe Üniversitesinde yapılan seminerde tebliğ olarak sunmuştur.

4 M. Van Loon - G. Buccellati, Şikago ve Kaliforniya Üniversiteleri 1968 Korucutepe Kazısı Raporu, 73-101. s., 12. şek. (1968 yaz çalışmaları, Ankara 1970).

5 O. Aslanapa, Keramiköfen und figürliche Keramik aus Kalehisar, S. 135-142, pl. 1 (*Anatolica*, I, Leiden 1967).

6 Z. Oral, Kubadabad Çinileri, 209-223. s. (*Bulleten XVII*. 66, Ankara, 1963; K. Otto-Dorn - M. Önder, Kubad-Abad Kazıları, 1965 yılı Ön Raporu (*Türk Arkeoloji Dergisi XVI*. 1, 2, Ankara 1965; K. Otto-Dorn, Bericht über die Grabung in Kubadabad 1966, S. 438-506, (*Archäologischer Anzeiger* 1969).

7 *Sivas Çifte Minereli Medrese Kazısı* 1963-1964 yılları arasında Dr. Halûk Karamağaralı yönetiminde yapılmıştır. Kazı esnasında ortaya çıkan seramikleri neşretmeme izin verdiği için kendilerine teşekkür ederim.

ğunluktadır. Bu sıraltı tekniğindeki⁸ seramikler birinci sınıf bir işçilik göstermemektedirler. Bunlarda genellikle koyu pembe, gevşekçe bir hamur kullanılmıştır. Kapların çok renkli olanlarında renkler, çizilen şekillerin dışına taşmış ve boyalar pişme sırasında açıkli koyulu bir görünüm almıştır (1-2. res.). *Sivas*'a has olduğunu düşündüğümüz bu seramiklerde sgraffito usûlünde çalışılmış balık (3.res) ve kuş (4.res.) figürleri ile stilize yaprak motifleri çekici renklerle ifade edilmiştir. *Sivas*'ta yapılacak yeni kazılar *Sivas* ve yöresi seramik atölyesini bize tanıttacaktır.

Konya Sahip Ata Camii'nin ilk plânının ortaya çıkması için yapılan kazıda (1964)⁹ bulunan seramik parçaları ile *Kubadâbad* sarayından çıkarılmış olan seramik kaplar bir *Konya* atölyesinin müjdecisidirler. *Sahip Ata*'da bulunan seramik parçalardan çoğunluğu sgraffito tarzında olup, türkuaz renkli surla örtülmüşlerdir. Bunlarda beyaz, ince, sert bir hamur görülür. Bir türkuaz sırlı tabak, siyah zemin üzerine kazılmış iki sıra halinde istifli süslü bir yazı bordürü ihtiva etmesi bakımından da değer taşır (5.res.). *Konya* atölyesi seramikleri olarak adlandırdığımız grup içinde böyle yazılı bir örneğe henüz rastlanılmamıştır. Diğer bir tabak parçası yeşilimsi renkte bir sır ile kaplanmıştır. Evvelce bahsettiğimiz kaplarda görülen beyaz hamur yerine bunda sarı pembemsi bir hamur görülür. Tabağın dibinde, orta kısımda zikzak motifleri vardır (6.res.). Bir diğer örnek, çok renkli bir tas parçasıdır (7.res.). Kahve rengi, patlıcan ve yeşil renklerle süslenmiş olan kab, açık yeşil bir sır ile kaplanmıştır. Bir tabak parçası ise monograma benzeyen bir işareti ihtiva etmesi bakımından önem taşır (8.res.). Ayrıca sırsız küçük konik şekiller de bulunmuştur. *Sahip Ata* kazısında çıkarılan bu seramik parçalar *Konya* atölyesinin XIII-XIV. asırlardaki gelişme ve değişmesini takibte faydalı olacaktır ümidindeyiz. *Konya Karatay Müzesinde* bulunan, bazıları *Kubadâbad sarayı* kazısında ortaya çıkarılmış sıraltı tekniğindeki kapların çoğunluğu mavi sırlı ve yer yer siyah boya ile süslüdür

8 Sıraltı tekniğinde kaba, şekil verilip astarlanır ve kurumağa bırakılır, sonra şekil çizilir ve boyanır, üzerine ya üstteki şekillerin görünmesi için şeffaf sır, veya renkli sır sürülür. Sırüstü tekniği, perdah, minai ve lâcivert renkli lajvernina'dır. Bunlarda kap önce pişirildikten sonra bu pişmiş keramik üzerine tekrar bir boya veya perdah geçilip, tekrar pişirilir. Sgraffio tarzında süslemelerde ince uçlu bir kalem veya sivri uçlu bir âletle astar üzerine veya doğrudan doğruya hamurun üzerine şekiller oyulur. Gabrî tarzına, kalem veya ince uçla oyulan şekillerin içleri, önce renkli bir sır ile doldurulur, daha sonra bütün kap sırlanır. Slip tarzında Ahlat'ta bulunan örneklerde, boya katılarak koyutulmuş olan astar ile desenler çizilmiştir. Bu tarzda şekiller elle hissedilecek bir kalınlık kazanır.

9 *Sahip Ata* kazısı sırasında bulunan seramiklerin basılmasına izin verdiği için Sayın Dr. H. Karamağaralı'ya teşekkür ederim.

(9.res.). Sgraffito tarzında koyusarı-turuncu sırla kaplı olanlar (10.res.) ile slip tekniğinde yapılmış olan bir örnek de bulunmuştur (11.res.). Akitma tarzındaki örneklerin de bulunması (12. res.), *Konya* atölyesinin, seramik teknikleri açısından oldukça zengin olduğunu düşündürmektedir.

Ahlat'ta hemen hemen her teknikte seramiğe rastlanmaktadır. Burada bulunan parçaların ithal malı olup olmadığı ilk akla gelen sorudur. Seramiklerin genellikle form ve tezeyinat bakımından ancak devirler arasında bir fark gösterdikleri gözden kaçırılmamalıdır. Aynı devir içindeki örnekler arasında *Kaşân*, *Rey*, *Savâ*, *Sultanâbâd*, *Gurgan* ve *Rakka* seramik süslemelerine benzeyen örnekler vardır. Bunlar "Katalog"ta belirtilmiştir.

Ahlat'ta evinin temelini kazın bir *Ahlatlı* burada çok miktarda seramik bulmuş; buranın seramik saklamak için yapılmış bir yer olduğunu bilemediği ve hazine ararken seramik parçaları ile karşılaştığı için hepsini atmıştır. Ayrıca *Darphane* denilen mahalde bir seramik çöplüğü görülmüştür. Diğer bir *Ahlatlı* da bahçesindeki toprağı tesviye için bir grayder makinesi getirtmiş ve grayder bir çukura düşmüştür. Bu çukurdan çıkarılan seramikler içinde imalat hatası olanlara tesadüf edilmiştir. Ayrıca, bu saha *Eski Ahlat*'ın henüz kazısı başlamamış olan *Eski Çarşısına* çok yakındır. Burada bulunan seramiklerin *Ahlat*'ta bulduğumuz diğer seramiklerden daha ince grenli ve süt beyazı bir hamurdan yapılmış olmaları, bilhassa aralarında *Kurgan* seramikleri içinde çok yaygın olan¹⁰ radyal hath, siyah-mavi ve beyaz renkli seramik parçaları da bulunması, bizi buranın bir depo olduğu düşüncesine sevk etmektedir. Zira İran'da *Künbet-i Kâbus* yakınında, *Gurgan* civarında *Cuncan* mevkiinde büyük küpler içinde muhafaza edilmiş seramik eşya ele geçmiştir¹¹. Herhalükârda greyderin içine düştüğü yer, seramiklerin saklandığı bir mahal idi. Kazılar sırasında tespit edilen yanyana iki seramik fırınının¹² yanındaki mağaranın da seramik yapımı sırasında kapkacağın kurutulması, saklanması ve bozuk olanların atılması için kullanıldığı düşünülmektedir¹³.

10 M. Behrâmî, *Gurgan Fairces*, Pl. XIII, iki tas ve bir desti, Cairo 1949.

11 M. Behremî, *Gurgar Fairces*, Pl. 1, p. 16; G. Fehervari, *Islamic Pottery*, p. 88, London 1973.

12 B. Yörükân, (Karamağarab) A Ceramic oven discovered in Ahlat, pp. 479-494, (Fifth International Congress of Turkish Art, Bulapest 1978) Ahlat'ta bulunan bir Çini Fırını, 67-93 I (İlahiyat Fak. Sanat Tarihi Enstitüsü Yıllığı, Ankara 1981).

13 Bugün halâ *Avanos*'ta seramik yapan sanatkarlar, yaptıkları eşya için böyle mağaraları kullanmaktadırlar.

Ahlat'ta bulunan seramiklerin hangilerinin mahallî özellikler gösterdiğini ve hangi devirlerde yapıldıklarını tesbit için bir stil kritiği yapmamız gerekmektedir. Fakat kazı henüz tamamlanmadığı için malzemenin yeterli ölçüde olmayışı bu işi oldukça güçleştirmektedir.

Form ve süsleme bakımından dikkatimizi çeken özellikleri şöyle sıralayabiliriz.

FORM:

Tas, kâse ve sürâhi gibi ayaklı kapların ayaklarının, iç kısmı genellikle düz bir kaide şeklindedir. Bazı taslarda, dibin orta kısmı dışa doğru bir çıkıntı yapmaktadır. Bu çıkıntı erken XIII. asır kaplarında hiç görülmemekte, XIII. asrın ikinci yarısı ile XIV. asrın kaplarında bilhassa artmaktadır (1.şek.).

XIII. asır kaplarının ayakları fazla yüksek değildir. En yüksek ayak 1,5 cm. yi geçmemektedir. Daha sonraları yapılmış olanların ayak yüksekliği 2,5 cm. ye kadar çıkmaktadır (2.şek.). Bunlara ilâve olarak erken XIII. asır taslarının fazla yayvan olmadıklarını, çoğunun kaideye yakın bir kısımda bir kontur yaparak ve karın kısımlarında fazla yuvarlatılmadan yukarıya doğru düz çıktıklarını; buna mukabil XIII. asrın ikinci yarısı ile XIV. asırlarda yapılmış olan tasların, kaideden gövdeye yuvarlatılarak çıktıklarını; yayvan olanların diğer tipe göre daha fazla bulunduğunu söyleyebiliriz (3.-4.şek.).

SÜSLEME:

Yazı : Bu süslemede kufî (5-7. şek.), iri nesih, bozulmuş neshe dönüşmüş kûfî ve sülüs yazı türleri dikkati çeker. Sırsız bir testi parçasının gövde kısmında, boyna yakın bir yerinde, güzel bir kabartma yazı görülür (8.şek.). Genellikle sırsız kaplarda bu yazı türü bulunmaktadır. *Konya Karatay Medresesinde* bulunan bir destinin karın kısmında kabartma olarak (السعادة والسلامة والاقبال والدولة) kelimeleri sıralanmaktadır. Sırlı kaplar içinde برکه لصاحبه ibaresinin yalnızca لصا kısmının tezyinî bir şerit halinde kullanılması XIII. asır *Rey*, *Kaşân* ve *Rakka* seramiklerinden, XV. asır *Kirman* seramiklerine kadar yaygındır (10.şek.).¹⁴ Elimizdeki parça XIV. asırdan olup, sgraffito tarzında ve sıraltı tekniğinde bir tabak kenarıdır. Radyal hatlı bir tasın

¹⁴ Islamische Keramik, Museum für islamische Kunst, Berlin, Nr. 205, Rakka, S. 148, Düsseldorf 1973; G. Fehervári, Islamic Pottery, No: 123, 125, 171, London 1973.

dış yüzünde görülen nesih-kufî karışımı yazı, güzel bir XIII. asır örneğidir (9.şek.). Bu eserde görülen yazı türünün benzerine henüz *İran* ve *Suriye* seramiklerinde tesadüf edilememiştir.

Bunlardan başka tek veya birkaç sıra halinde istiflenmiş sülüs yazılı, sıraltı ve lüster parçalar vardır (11-14.şek.). Çoğu yazılar bir anlam çıkarılamayacak kadar küçük parçalardır. Bunlar XIII. asrın ortaları ile XIV. asır *Kaşân* kaplarında görülen¹⁵ kıvrak ve serbest bir sülüs yazısı özellikleri taşırlar. Küçük bir kâse dibi, sanatkârın ismini ihtiva etmesi bakımından değer taşın, fakat bu parçadaki yazının da baş kısmı kırık olduğu için isim okunamamaktadır (15.şek.).

Rumî ve Hatayî Motifleri: Rûmî ve Hatayîler XIII. asrın ortalarına kadar *İran* ve *Suriye* seramiklerinde sık sık yer alırlar. *Ahlat* seramiği üzerinde görülen üç ve beş dilimli yapraklar da XIII. asrın ikinci yarısından itibaren artarlar. Bazan bu dilimli yaprakların her birinin içi tekrar dilimlenmiştir ki bu husus *Ahlat* seramiğinde ve XIV. asır *Kaşân* çinilerinde¹⁶ dikkati çekmektedir. Yaprak damarlarının belirtilmesi ise *Ahlat* ve XIV. asır *Sultanabâd*¹⁷ seramiğinde görülür. Küçük yaprakların, daha büyük yaprak şeklindeki bir çerçeve içine alınmasına yine *Ahlat* ve *Sultanabâd*¹⁸ seramiklerinde XIV. asırda rastlanır (16.şek.).

Balık Figürleri: Bu figürlerden *Ahlat*'ta yalnızca iki örnek bulunmuştur. Birincisi pullu cinsten bir balık, diğeri tabağın kenarını çepeçevre dolanacak olan Yunus balığıdır. Bu iki ayrı tipteki balık figürleri ile seramiklerin ne devri ne de yapıldıkları yer hakkında bir fikir sahibi olmak mümkündür. Ancak balık figürünün *İran* ve *Anadolu* seramiğinde *Moğol* istilasından sonra arttığı ve bunun da *İlhanlılar* ile *Çinden* getirildiği bilinmektedir (17.şek.).

Ejder Figürü: Tek bir seramik parçası üzerinde bu motife tesadüf etmemize rağmen, bunun *Ahlat*'a has bir motif olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü aynı figürü XIII. asır *Ahlat* mezar taşlarında da görmekteyiz¹⁹. Bugün hâlâ *Ahlat*'ta yapılan bastonlar üzerinde de aynı motifi yaşatılmağa çalışılmaktadır (18.şek.).

Tavşan Figürleri: *Ahlat* seramikleri içinde iki örneği bulunan tavşanların ikisi de ayrı iki teknikte ve tipte çalışılmıştır. Lüster tekniğinin

15 Islamische Keramik, Berlin, Nr. 225, 230, S. 164, 167.

16 Islamische Keramik, S. 104-105.

17 Islamische Keramik, S. 173-174.

18 G. Fehervari, Islamic Pottery, Pl. 64-67.

19 B. Yörükân (Karamağarab), *Ahlat Mezartaşları*, XCIV, XCVII, CV. levhalar, Ankara 1972.

deki seramik üzerinde görülen tavşan figürü (19 b.şek.) daha naturalizedir. Sıraltı tekniğinde çalışılmış olan figür ise (19 a.şek.) daha stilizedir; badem şeklinde, çekik gözü ve üç boğumlu boynu ile *Ahlat* bölgesi için tipiktir.

Kuş Motifleri: Bu figürler, elimizdeki tip ve şekilleri ile *Ahlat*'a has görünmektedirler. Bunların rumilerden uzak, oldukça realist, bir işleniş tarzları vardır. Kuşların gözleri etrafında, bir merkezden çıkan üç veya dört çizgi bulunur. Kuş kanatları ince çubuk şeklindeki hatlarla ifade edilmiştir. Kuş boynu, baş ile birleştiği yerde, iki kıvrak çizgi ile belirtilmiş, bacaklar işlenmiştir. Çoğu *Büyük Hamam* kazısı sırasında çıkan bu kuş figürleri iri grenli, koyu pembe bir hamurdan, sıraltı tekniğinde, çok renkli olarak yapılmışlardır (20-21 şek.). Bu kuş motifleri ne *Sivas*'ta bulunan kuşlara, ne de XI. - XII. asır *Amul*, *Rey* ve *Kaşân* lüster seramiklerindeki rumilerle karışan, stilize kuş figürlerine benzerler²⁰. Elimizdeki örneklerin XIII. asır ile XIV. asrın ilk yarısına ait *Ahlat* yapımı olduklarını düşünmekteyiz. Ayrıca beyaz bir seramik parçası üzerine bir kaz figürü kabartma olarak işlenmiştir. Başını, kanatlarını temizlemek üzere arkaya çevirip, gagasını kanatları arasına sokmuş olan, henüz *Ahlat*'tan başka bir yerde örneğini tesbit edemediğimiz figür, güzel bir kompozisyon örneğidir (22. şek.). Bundan başka bir lüster kaz-kuğu figürünü bulunmuştur. Bu, yine kanatlarını temizlemek için başını arkaya çevirmiş bir hayvan motifidir. Bu figürün ancak XIII. asır *Kaşân* veya *Sava* menşeli bir lüster kapaktaki kartal figürünü ile²¹, üzerinde kuş motifi olması bakımından mukayese edilebilir. Elimizdeki parça, gerek lüster rengleri, gerekse şekli ile çok farklı bir örnektir. *Çin* resminin etkisi ile XV. asır *Türk-İslâm* resim sanatında çok güzel örneklerini bulduğumuz²² kanatlarını temizleyen kaz ve ördek motiflerinin buradaki örneklerinin XIII. asra ait olduklarını düşünmekteyiz.

İnsan Başı Figürleri: Gerek lüster gerekse sıraltı tekniğinde yapılmış parçalar üzerinde rastlanılan insan başlarının bir kısmı tipik *Moğul-Türk* tipini temsil etmektedirler. Bunlarda gözler çekik, kaşlar aralık ve çekik, yüz yuvarlaktır. Başlarda XIV. asır minyatürlerinden tanıdığımız *Moğul* Prenslерinin kullandıkları tüylü bir şapka ve *Moğul* Prenseslerinin taşıdıkları bir başlık vardır (23a-d. şek.).²³ *İran* seramiğinde bu tipte tek *Moğul* Prens Başlığı, XIV. asra ait bir *Kaşân* lüster sera-

20 A. Pope, History of Seramik, Pl. 710. 702, A, 688. A (A Survey of Persian Art. V).

21 G. Fehervari, Islamic Pottery, Pl. 55.

22 B. (Karamağaralı) Yörükân, Muhammed Siyah Kalem İmzalı Minyatürler Hakkında, s. 179-219, 39-40. res., (A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi III, 1981, Ankara).

23 B. Yörükân, Câmîu't-Tevârih'in bilinmeyen bir nüshasına ait dört minyatür, 70-80 s. (Sanat Tarihi Yılığ, 1966-1968, İstanbul 1968).

miğine aittir.²⁴ Sıraltı tekniğinde, sgraffito tarzında ve oldukça natüralist çabılmış diğer bir seramik parçası da bu çehrelerin *Ahlat*'ta yapıldıklarını, belki de aynı atölyeden çıktıklarını düşündürmektedir (23 b. şek.). Lüster seramik parçalarında gözler daha yuvarlakımsı ve (27 şek.) kaş araları birbirine yakındır (26 şek.). Bu tipe *Sava* seramiklerinde rastlamaktayız.²⁵ Ayrıca kaşların tamamen birleştiği bir yüz de mevcuttur (26. şek.). Bunlar XIV. asır *Kaşân* ve *Sultanâbad* seramiklerinden tanıdığımız tiplere benzerlerse de²⁶ porselen gibi sert, ince grenli ve iyi pişmiş seramiklerden yapılmamışlardır.

* * *

Bugün küçük bir kasaba olan *Ahlat*²⁷ tahminlere göre XIII. asırda boyu 11 km., eni 5 km. ye varan bir şehirdi.²⁸ Halen o eski şehir birbirinden uzak mahalleler halindedir. Şehrin farklı mahallelerinde, birbirinden heybetli mezar taşlarını havi beş büyük kabristanın bulunması²⁹ da burasının ne kadar geniş ve büyük bir yer olduğunu belgeler. 1246 yılında vukû bulan bir zelzele sebebiyle 12.000 hâne *Ahlat*'nın *Mısır*'a göç etmesi³⁰, şehrin XIII. asırda nüfusunun 300.000 civarında olduğunu düşündürmektedir. Kültür ve medeniyet merkezlerinden biri olan *Ahlat*'a *Kubbetu'l-İslâm* lâkabının verilmesi, aynı sıfatları taşıyan *Belh* ve *Buhara* ile mukayese imkânını vermektedir.³¹ *Ahlat*'taki mezartaşlarının ve ayakta kalan türbelerin çoğunluğunun *Moğul* devrine ait olmaları, şehrin *İlhanlılar* zamanında altın devrini yaşadığını gösterir.

24 A. Pope, A Survey of Persian Art, Vol. V, Pl. 714 B.

25 A. Pope, A Survey Persian Art, Vol. V, Pl. 693-694.

26 A. Pope, A Survey of Persian Art, Vol. V, Pl. 703, 707-709.

27 Ahlat 641 yılında Halife Ömer devrinde İslâm ülkelerine katılmış; Abbasi halifelerinden Mütevekkil Billah zamanında (855) sulh ve sükûna kavuşmuş, fakat Abbasi hâkimiyetinin zayıflaması üzerine 928 de Bizanslılar tarafından geri alınmıştır. Şehir daha sonra Mervanoğulları'nın eline geçmiş, 1045'ten itibaren de Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'i metbu tamıştır. Burasını Alp Arslan Mervanoğulları'na bırakmış ise de, Melikşah devrinde Ahlat Emir Sunduk'a devredilmiştir. 1100 yılında Azerbaycan emiri Sökmen'in eline geçen Ahlat'ta Ermenişahlar adı ile bir devlet kurulmuştur. Bu devlet bir asır kadar devam etmiş ve Ahlat 1207'den itibaren Eyubilerin ve daha sonra 1229 da Harzemşahlarm, 1244 de Moğulların hâkimiyetine geçmiştir. 1336 da İlhanlı İmparatorluğunun parçalanması üzerine Ahlat, Celârililere tâbi olmuş, daha sonra Timur, Karakoyunlu ve Akkoyunlular tarafından sıra ile zaptedilmiş, Çaldıran zaferi ile Osmanlı topraklarına katılmıştır.

28 Dr. H. Karamağaralı'ya burada bulunan seramikleri neşretmeme müsaade ettikleri için teşekkür ederim.

29 B. Yörükân (Karamağaralı), Ahlat Mezartaşları, Ankara 1972.

30 Baybars Tarihi; Çev: Ş. Yaltkaya, 66 s. İstanbul 1941; Evliya Çelebi, Seyahatnâme, IV. 138-139 s.

31 B. Yörükân (Karamağaralı), Ahlat Mezartaşları, s. 34, Ankara 1972.

Böyle bir kültür merkezinde seramik yapımının da gelişmiş olması beklenir. 1966 yılındanberi *Ahlat*'ta yapılan kazılar esnasında pekçok seramik parçalar bulunmuştur. *Ahlat* biçok zelzele ve harb geçirdiği için, pek büyük parçalar ele geçmemektedir. Evvelce bulunmuş büyük parçalar da şahısların ellerindedir.

Kanaatimizce *Ahlat*'ta her türde seramik yapılmıştır. Lüster tekniğindeki seramikler *Ahlat*'ta imâl edilmişlerdir. Bulunan bozuk sıraltı ve lüster tarzındaki seramik parçaları, bu kapların *Ahlat*'ta yapıldıklarının delilleridirler. *Anadolu*'nun başka yörelerinde bulunan lüster tekniğindeki seramikleri, *İran* seramiğine bağlamadan evvel bir stil kritiğine tabi tutmamız gerekmektedir. *Ahlât*'ta minai tekniğinde tek bir tabak parçasının bulunması, bunun *İran* menşeyli olduğunu düşündürmekle beraber, *Konya Alâeddin Köşkü*'nde kullanılan aynı teknikteki duvar çinileri için, *Konya Alâeddin Camii* minberinin ustası gibi, minai tekniği ustasının da *Ahlât*'tan celbedilmiş olabileceğini akla getiriyor.

Netice olarak *Anadolu Selçuklu* ve *İlhanlılarının* sıraltı tekniğinden başka, lüster ve minai tekniklerindeki seramik yapımını bildikleri ve fakat sarayın bu çeşit seramiğe fazla rağbet etmediği söylenebilir. Her halükârda *Ahlat* muhtelif ekolleri kendisinde toplayıp birleştiren, kendine has bir seramik ekolü kurmuş sayılı merkezlerden biri idi.

KATALOG

Sırsız Seramikler:

Suyu soğuk tutukları için çoğunlukla su kablarının yapıldığı sırsız seramikler yüzyıllardan beri kullanılagelmekte ve hemen hemen her yerde yapılmaktadır. Hamurunun kırmızı veya krem rengi vermesine ve seramik ustasının kabiliyetine ve çevresine göre seramiğin değişik devirlerde değişik uygulamaları olmuştur.

1- *Sürahiler*:

İnce grenli, kırmızı kiremit renkli hamuru olan, üzeri cilâh dört örnek elimize geçmiştir. En ince yerleri olan ağız kısımları 2 mm., en kalın yer olan dipleri 1,5 cm. yi bulan bu kaplara hamur nemli iken el ile hafif bir modle verimlimiştir. Bir örneğin ağzında, iç kısmında filtre bulunduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir örnek oldukça iyi vaziyettedir ve üzerine gülbezekler oyulmuştur. Bunlara benzer örneklere XI. asır *Mezopotamiasında* rastlanmaktadır.³² (13-16. res.)

32 Islamische Keramik, Berlin, Nr. 148, s. 116.

2- *Küp*: Kırmızı hamurdan yapılmış olan eser 91 x 51 cm. ölçüsündedir (17. res). Bu küp devrinin tamirinin izlerini taşıması bakımından da önem taşımaktadır. Küpün karın kısmında zikzak tarzında ince bir rölyef dikkati çeker. Bu eserin süsü boyun kısmına dizilen oniki küçük kulptur. Kulplu küplerin Kuzey *Mezopotamya*'da bilhasas *Musul*'da yapılmış örnekleri mevcuttur³³. Bu küp ona benzeyen örnekler gibi süslemeye boğulmamıştır. Buna çok benzeyen örnekler gibi süslemeye boğulmamıştır. Buna çok benzeyen *Berlin Müzesi*ndeki eser VII.-VIII. asra³⁴, tarihlenmektedir. *Konya Karatay Müzesi*nde böyle kulplu bir çömlek vardır. XIII. asra tarihliyebileceğimiz bu eser, pathcan mavisi bir sırla kaplıdır (18. res., 28 şek). Elimizdeki parça da kanatimizce *Moğul* devrinde XIII. - XIV. asırlar arasında imâl edilmiştir. Bu küpteki boğaz süsüne benzeyen bir süsleme ile teztin edilmiş küçük bir çömlek veya desti parçası da buluntular arasındadır (19. res.). Kırmızı hamurdan yapılmış olan bu parça altı kulp ve yanlarda iki maske ihtiva etmektedir. Bu yüz şekilleri çok primitif olup ne *Philadelphía* Müzesi'ndeki küpün³⁵ üzerindeki figüre, ne de *Kuzey Mezopotamya* küpleri olarak tanıtilan örneklere³⁶ benzemektedir. Bu maskeler *Konya Karatay Müzesi*nde bulunan konik bir halı ağırlığındaki tipleri hatırlatırlar. 20. şekildedeki *Konya* örneği ise *Mezopotamya*dakilere benzer.

3- *Konik-kürevi kozalak biçimindeki kaplar*: Kiremit kırmızısı, krem ve kurşunî renklerdeki örneklerle sıraltı tekniğinde pathcan renkli bir örneğine sanıp bulunduğumuz bu küçük şekillerin ağız kısımlarında ufak bir delik bulunmaktadır. (21. res). Bu kapların cidar kabnhıkları 1,5 cm. dir; içleri boştur. Bir kısmı tamamen kalıpla, bir kısmı, üzeri kazılarak yapılmış süslemeler ihtiva etmektedir.

Bu kaplara *Anadolu*'da *Selçuklu* ve *İlhanlı* devri âbidelerinin bulunduğu yerlerde rastlanılmaktadır. Civa veya parfüm kapları olarak düşünülmüştür³⁷. Kandil olabilecekleri ve kullanma şekline göre muhtelif işler için yapılmış olabilecekleri de iler isürülmüştür³⁸. Çeşitli irilikte olmaları ve *Anadolu*'nun her yerinde rastlanmaları bunların ayrıca habcılıktada ağırlık olarak kullanıldıklarını düşündürmektedir. Elimizde biri tam, diğerleri parçalar halinde pek çok örnek mevcuttur. Müzelerde bu-

33 G. Reitlinger, Unglazed Relief Pottery from Northern Mesopotamia, pp. 11-22 (Ars Islamica, XV-XVI, 1951).

34 Islamische Keramik, Berlin, Nr. 168, S. 139.

35 C.K. Wilkinson, Iranian Ceramics, Pl. 37., New York 1963.

36 G. Reitlinger, a. m. ., fig. 1-10.

37 G. Fehervari, Islamik Pottery, p. 115; M. Rogers, Reolipiles again, Forschudgen zur Kunst Asiens, in memorian K. Erdmann, pp. 147-158, İstanbul 1969).

38 J.M. Rogers, Reolipiles Again, pp. 147-158 (Forschungen zur Kunst Asiens, in memorian K. Erdmann, İstanbul 1969).

lunan çeşitli büyüklükteki örnekler XII. - XIII. asıra tarihlendirilmektedir. *Konya Karatay Müzesinde* 100'ü aşan örnek çok değişik ölçülerdedir. Kanaatimizce bizim elimizdeki parçalar XIII. - XIV. asra aittirler.

4- *Bir matara*: Pembemsi-krem renkli olan bu parça, iki taraflı kulplarından rahatça asılabilen ve kullanış rahatlığı olan bir kapdır (22.res.). 18,5 x 17 cm. ölçüsündedir. Yanları yassı, kenarları dairevî olarak yapılmıştır. Kalıpla çıkarılmış olan iki yassı yüzlerdeki süsleme, metal işçiliğini hatırlatır³⁹. İki inci dizisi arasında çubuklar şeklindeki dil motifleri, kabın yuvarlak kenarını çevrelemektedir. Mataranın karın kısmını, ışık ve gölge veren, röliyef rumîler kaplamaktadır. *Berlin Müzesinde* V-VII. asırlara tarihlenen *Ktesifon*'dan elde edilen bir örnek vardır⁴⁰. Fakat elimizdeki parça tezeyinatı ile XII. asrın sonu ile XIII. asırda yapılmış olmalıdır. *Nizami*'nin *Hamsesi*'ne ait minyatürlerde de bu tip kabalara rastlanılması bunun asırlarca kullanıldığını göstermektedir.

5- *Bir sürahi ağzı*: Pembemsi-krem renkte içiçe daireleri havi can bu parçanın daha erken tarihlerde yapıldığını düşünmekteyiz.

6- *Bir sürahi parçası*: Bir evvelki ile aynı renkte bir hamuru olan bu parçanın üzerinde beyaz bir astar vardır. Ağza yakın kısmında *Selçuklu* neshi ile yazılmış okunamayan bir yazı sırası yer alır. Bu yazı dizisinin altında ikinci kûfî-nesih karışımı bir yazı bulunur. Harflerin araları balıkpulu motifi ile doldurulmuştur. Bu parça XIII.-XIV. asırlara ait olmalıdır (23. res., 8-şek.).

7- *Diğer bir keramik parçası* da yine krem renklidir. 5 x 7 cm. ölçüsündeki bu parça çöp kukla şeklinde bir insan figürünü ihtiva etmektedir(24. res.). Figür çene kısmından itibaren kesiktir. Bu tip figürler *Mezopotamya*'da tanıdıklarımızdan farklıdır. Bunun geç devir benzerlerine *Luristan* mezartaşlarında rastlanmaktadır⁴¹.

Sıraltı Tekniğinde, Türkuaz Sırlı Olanlar:

8- *Bir arslan figürünü*: Bir tas veya büyük bir kabın ayaklarından biri olan bu parçada önden tasvir edilmiş bir arslan görülmektedir. Arslanın yüzü ve pençesi hafifçe belirtilmiştir. Figürün her tarafı türkuaz sırlı ile kaplıdır. 5 x 4 cm. ölçüsündedir (25. sol ve 31. res.).

39 B.S. Dimand, A Silver inlaid bronze anteen, pp. 17-21 (Ars Islamica, I, 1934).

40 Islamische Keramik, Berlin, Nr. 17, S. 27.

41 W. Eilers, Lurische Grubsteine als Zeugnisse des Weiterleben Motive in der Gegenwart, S. 269-273, (Aus der Welt der islamischen Kunst, Festschrift für Ernst Kühnel, Berlin 1959).

9- *Tas ve tabak parçaları*: Krem renkli, ince grenli bir hamurdan yapılmışlardır. Kaplar üzerine beyaz bir astar çekilmiş ve sonra türkuaz sır ile kaplanmışlardır. Bir sahan kenarına, önce rümler oyulmuş ve çukur olan kısımlar önce sır ile doldurulup kurutulmuş, sonra da bütün kap türkuaz sır ile kaplanmıştır. Sonuncusu 10 x 7 cm. ölçüsündedir (26. res.).

10- *Kandiller*: Asırlardan beri kullanılagelmiş olan kandiller muhtelif tipler gösterirler. Çaydanlığa benzeyen, emzikli, yandan kulplu olan 10 x 6 x 4,5 cm. ölçüsündeki örneğin her tarafı türkuaz sır ile kaplanmıştır. (27.res.) Küçük bir küreyi andıran diğer bir örneğin ağız kısmı kandilin fitiline uygun şekilde kıvrılmıştır (28. res.). Bu da aynı ölçülerdedir ve sırlanmıştır. Yalnız sır çok incedir ve kap sır sürüldükten sonra hemen oturrularak kurutulduğu için yanlardan aşağıya doğru akmıştır.

11- *Küçük bir kâse parçası*: Bu kabın dış yüzüne altı sıra örgülü bant ile bunların aralarına kabaralar yerleştirilmiştir. Kâse ince turkuaz bir sır ile kofıdır. Kabı, kaidesi aşağı gelecek şekilde oturarak kuruttukları için, sır alt kısımlara doğru kalındır. Tas 11 cm. çapında ve 6 cm. derinliğindedir (26. sol. res.).

12- *Bir kâse*: Bu parça 11x6,5 cm. ölçüsünde 1 cm. lik ayağı olan türkuaz sırlı bir küçük kaptır (29. res.).

13- *Bir sürahi gövdesi*: Bu su kabının boğazından yukarısı yoktur külpu kırılmıştır (30. res.) Sürahinin üzerine karın kısmını doğru, külpun hizasından geçen iki sıra gabri tarzında içiçe ikiçember halinde linear çizgiler çekilmiştir. Kabı örten türkuaz sır alt kısma doğru süzölmüştür. 14 x 15 cm. ölçüsündedir.

14- *Türkuaz sır ile kaplanmış bir vazo veya kavanoz parçası*: 4 x 4 7 cm. ölçüsündedir.

15- *Küçük bir ayı figürini*: Hayvan oturur tarzda yapılmıştır. (32. res.) Bu duruş şekli İslâm heykelciliğinde sık rastlanan bir tarzıdır. *Kevorvorkian Koleksiyonu*'ndaki türkuaz sırlı kaplı seramik arslan heykelciği bunlardan biridir. Bu parça kremimsi-pembe renkli bir hamurdan yapılmış ve yeşil bir sır ile kaplanmıştır. 2,5 x 2,5 cm. ölçüsündedir.

Lâcivert Sırlı Olanlar:

Bu tarzda da pekçok örnek vardır. Bulunan parçaların çoğunluğu çok küçüktür.

16- *Kandil parçası*: Güzel bir profil veren parça 4 x 5 cm. ölçüsündedir. Dış kenarına sırlanmadan evvel yapıştırılmış bir şerit, kabın süsünü teşkil eder.

17- *Bir sürahi Boynu*: Bu parça üç yandan tırtıl şeklinde çıkıntılarla süslenmiş ve suyun döküldüğü kısımda güzel bir profil yapmıştır. Hamur ince grenli ve krem renklidir. Sır kalın ve çok parlaktır. 3,2x3.5 cm. ölçüsündeki parça *lajverdinalar* grubuna dahil edilmelidir.

18- *Pathcan moru ile lâcivert arası bir sır ile kaplı olan bir kap parçası*: Bu parçaya, yaş iken gülbezekler, zikrak ve arslanbaşı motifleri yapıştırılmıştır. Kabın hamuru gri-beyazdır; kalın bir sır ile kaplanmıştır. 10 x 7.4 cm. ölçüsündedir (25 sağ. res.)

Siyah Renkte Süslemeler Üzerine Türkuaz Sır Çekilmiş Olanlar:

19- *Bir Tas Parçası*: *Rey* kaplarındaki figürleri hatırlatan bu kâse parçasındaki figürler elinde dal tutan sfenksleri ihtiva eder. Sfenkslerin aralarında kartuşlar ve helezonlar vardır. Beyaz-krem bir hamurdan yapılmış olan ve üzerine kalın türkuaz renkli bir sır kaplanmış olan parça XIII. asrın ilk yarısına ait güzel örneklerinden biridir. *Rey* menşeli olması ihtimali kuvvetlidir. 7 x 6,5 cm. ölçüsündedir. 3a ve 29. şek., 33. res.)

20- *Bir kâse parçası*: Pembemsi krem renkli ve iri grenli bir hamurdan yapılmış olan kabın içine beyaz astar çekilmiştir. Kâsenin çevresi, siyah boya ile dörde bölünmüş ve helezonlarla süslenmiştir. Kabın, yalnızca içi türkuaz sır ile kaplanmıştır, dışı sırsızdır. Kasenin ağız kenarına bükme tarzında tırtırlı bir süsleme konmuştur. Şekil çok yayvandır. *Selçuklu* seramik taslarında görülmeyen bu husus *İlhanlı* devrinin, bilhassa *Ahlat*'ın bir özelliği olmalıdır. Ayağı 1,3 cm. olan kap, 22 x 13, cm. ölçüsündedir (2. şek. 34. res.).

Pembemsi-krem renkli iri grenli bir hamurdan yapılmış aynı biçim ve tezyinatlı bir kâse parçası daha ele geçmiştir.

21- *Bir tabak dibi*: Krem renkli bir hamurdan yapılmıştır. Ortası ve kenarları siyah renkli yapraklarla süslenmiştir. Kap koyu mavı bir sır ile kaplıdır. Güzel bir XIII. asır örneğidir (35. res.).

Gabri Tarzındaki Parçalar:

22 *Bir kâse*: Pembemsi-krem renkli ve iri grenli bir hamur üzerine astarsız olarak linear altılı bir yıldız motifi çizilmiştir (37. res.). Yıldızın herbir parçası üç sıra çizgi içine alınmıştır. Yıldız kolları arasındaki boşluklara yarım çiçek motifleri konmuş ve hepsi bir çerçeve ile nihayetlenmiştir. İnce uçla uyulan desen koyu yeşil sır ile doldurulmuş ve yeşilimsi mavı bir sır ile kaplanmıştır. Kâsenin içinde üç-ayak

izleri görülmektedir. Bu kap da yayvandır. İşçiliği fazla itinalı değildir. XIV. asırda *Ahlat*'ta yapılmış olmalıdır. 17 x 12.5 cm. ölçüsünde bir parçadır.

23- *Bir prens başı*: Pembemsi-krem renkli ve iri grenli bir hamurdan yapılmış olan bir kabın, kenarına ait olan parça üzerinde, bir prens başı tasviri görülmektedir. Figür, sivri uçlu bir âlet ile çizilmiş ve içi yeşilimtrak mavi renk ile doldurulup üzerine mavi-yeşil sır geçmiştir. "igürün başında *Moğul* prenslerinin taşıdıkları bir başlık bulunmaktadır. Kabın dış kısmına yine sgraffito tarzında yeşil radyal çizgiler yapılmıştır. Elimizdeki parça 8,5x4 cm. ölçüsündedir (23 a. şek., 36 alt. res.).

Çekrenkli Seramikler:

24- *Bir kaide parçası*: Pembemsi-krem renginde, iri grenli bir hamurdan yapılmış yayvan bir kâseye ait olan bu parçanın iç tarafına balık pullarını veya kuş kanadını andıran bir motif çizilmiştir. Renkler sarı, turuncu, yeşil ve kahverengidir akıtma tarzındadır. Parça 1,6 cm. yüksekliğinde bir ayaktan ibarettir (38 res.).

25- *Bir tas parçası*: Bu parça da helezonlar, yaprak motifleri ve yuvarlak şekiller dikkati çeker. Renkler açık ve koyu yeşil, sarı ve patlıcan morudur, akıtma tarzındadır. Kâse baş aşağı kurutulduğu için kenarlarında damla damla kurumuş renksiz sırlar vardır. Kabın dışı koyu yeşil bir sır ile kaplıdır. 19 x 11 cm. ölçüsündedir (39 a-b res.).

26- *Bir tas*: Kap, kırmızı renkli hamurdan yapılmıştır. Kâsenin orta kısmına sgraffito tarzında zikzaklar ve "S": motifleri işlenmiş, alt kısma doğru bir çift daire ile nihayetlenmiştir (40. b res.). Kabın dışı yeşil sır ile kaplıdır. Yeşil, sarı ve kahverengi ile akıtma yapılmıştır. Kap: 21 cm. çapında, 10,5 cm. yüksekliğindedir. 1,9 cm. lik kaidesi vardır.

27- *Geometrik desenli tas*: Sgraffito tarzında çalışılmış olan tasın içine, dibine sekiz kollu, kenarlarına da yedi kollu birer yıldız yapılmıştır (40. a res.). Bu desenden boş kalan kısımlara birer yarım çiçek motifi yerleştirilmiştir. Dışı açık yeşil renkli sır ile kaplanmış olan kabın içine püskürtme tarzında akıtma yapılmış; yeşil, sarı ve kavhe renkleri kullanılmıştır. Tasın yüksekliği 9,1 cm., ayağı 1,4 cm., çapı 20 cm. dir.

28- *Bir arslan vücudu parçası*: Sgraffito tarzında şeklin çizilip, yer yer yeşil renk ile akıtma tekniğinin görüldüğü parçanın pembemsi, iri grenli bir hamuru vardır. 5x8 cm. ölçüsündedir (41. res.).

29- *Bir kap gibi*: 3-5 dilimli yaprak motifleri ihtiva etmektedir. Renkler akmıştır. Açık ve koyu yeşil renk kullanılmıştır (16. şek., 42. res.).

30- *Bir kavanoz kenarı*: Bu parça devrinin demir çubuklarla yapılmış bir tamerini ihtiva emesi bakımından ayrıca dikkate değer. Sgraffito tarzında çalışılmış olan kabın içi açığı yeşil üzerine, mor, koyu yeşil ve sarı renklerde spiraller ihtiva eder. Kabın kenarında "lisa: لصا" kelimesi tekrarlanmaktadır. Dış kısmına beyaz bir astar üzerine pathlean moru ve yeşil ile iri "V" motifleri işlenmiş ve renksiz sır ile kaplanmıştır. 22 x 7 cm. ölçüsündedir (10. şek.)

31- *Bir kab kaidesi*: Pembemsi-krem renkli, iri grenli bir hamurdan yapılmış olan kabın içine, dip kısmına çok renkli bir kuş motifi yerleştirilmiştir. Sgraffito tarzında çalışılmış olan kuş, pathlean moru, yeşil, sarımtırak kahverengi ile boyanmıştır (43. res.). Kabın dibinde üç ayak izleri mevcuttur. İkinci derecede bir işçilik gösterir. 9 x 7, 2,5 cm. ölçüsündedir (20. şek.).

32- *Bir kuş gövdesi*: Bir evvelkine beneyen figür 7 x 6,5 cm ölçüsündedir (20. şek. 45. res.)

33- *Bir siren parçası*: sgraffito tarzında çizilen figür açıklı koyulu yeşilimsi renk ile süslenmiştir. Renksiz sır yer yer açık yeşile dönüşmüştür. 5 x 3 cm. ölçüsündedir (46. res.).

34- *Bir kab kaidesi*: Pembemsi-krem renkli bir hamurdan yapılmış büyükçe bir tasa ait olan bu kaidenin ortasına sgraffito tarzında yapılmış bir kartal motifi yerleştirilmiştir (44. res.) Sırı tamamen dökülmüş olan bu parçanın XIII. asrın sonu ile XIV. asırda yapılmış olacağını 2,5 cm. yüksekliğindeki kaidesine bakarak söylemekteyiz (21. şek.).

35- *Bir tavşan figürü*: Pembe iri grenli bir hamurdan yapılmış küçük bir parçadır. 3,5 x 7 cm. ölçüsündedir (47. res.).

36- *Bir insan başı*: İri grenli bir hamurdan yapılmış olan bu parçanın içine koyu yeşil, siyah ve kahverenklerini ihtiva eden bir insan başı çizilmiştir. Figürün saç ve sakalı kavhe rengi ile belirtilmiş, gözlerine badem, kaşlarına hilâl şekli verilmiştir. Dışı yeşil sır ile kaplıdır. Figürün başında, iki boğumu görülen bir hotoz vardır. Bu başlık şekli mahallî bir özellik olabilir. 3.5 x 6.4 cm. ölçüsündedir (36. üst, sağ res.)

37- *Sarıklı Bir Figür*: Figürün yüzü geniş, kaşları çatık, gözleri baden şeklindedir. Bu figüre çok benzeyen ve *Rakka*'da bulunan bir kap üzerindeki başı E. Grube Rey'e bağlamak istemektedir⁴². Bu parça Ahlat Müzesindedir (48. res.).

38- *Bir insan başı parçası*: Bu küçük parça üzerinde bir insan başının yarısı, hâlesi ile birlikte resmedilmiştir. Evvelkinin hamurundan olan parçanın açık yeşil boyası biraz dağılmıştır. Figürün gözleri çekiktir. 3,5 x 3,2 cm. ölçüsündedir (23. b. şek., 36. res.).

42 E. Grube, Raqqa Keramik, Abb. 34, S. 75 (Kunst des Oriens, IV).

39- *Moğol prensesleri*: Pembemsi krem renkli bir hamurdan, iri grenli olarak yapılmış olan parça üzerinde yanyana prenses figürleri yer almaktadır. Yeşil, patıcan ve kahverenklerinden oluşan figürlerin nasıl yerleştirildiklerini anlamak güçtür. Bu seramiğin *Şerif Paşa* ve *Matos-sim kolleksiyon*'larındaki luster sürahi ağızlarındaki⁴⁴ gibi, yanyana baş-ların sıralandığı bir kâse veya sahnın kenarı olduğu düşünülebilir. Bu parça, halen sıraltı tekniğinde yapılmış yanyana baş motifi ihtiva eden tek örnektir. Kabin dışı da sgraffito tarzında yeşil çubuklu bir desenle süslenmiş ve rensiz sır ile kaplanmış. Bu parçada gerek göz, kaş, gerek-se başlık Moğol devrini belirlemektedir. 5 x 4 cm. ölçüsündedir (23 d. şek., 36 a. res.).

Siyah ve Lâcivert Renkli Seramikler:

40- *Ceylân figürlü tas*: Krem renkli bir hamurdan yapılmış olan kâ-seye beyaz astar üzerine siyah ile çiçek ve yapraklar çizilmiş, dip kısmına da yine siyah ile bir ceylân figürü yerleştirilmiştir (49 a-b res.). Yaprak-ların bir kısmı, siyah konturlu beyaz, bir kısmı da lâcivert olarak resim edilmiştir. Ceylân figürünün üzeri siyah noktalarla süslenmiştir. Sıraltı tekniğinde yapılmış olan bu güzel tabak fırınlanırken, lâcivert rengin bo-yası orta kısma doğru akmış ve beyaz yerleri mavimtrak renkte bo-yamıştır. Bu hal kabın dibine çöken sırdan da rahatlıkla anlaşılma-k-tadır. Kabin dışında, siyah ile, biri kabın ağız, üçü de kaideye yakın kıs-mında olmak üzere yuvarlak, alt alta daireler görülür. Ağız kısmı ile karın kısmı arasında, dairelerin arası çapraz çizgilerle taranmış ve lâ-civert noktalarla süslenmiştir. Bu kaba benzeyen örnekler *Sultanâbâd* seramikleri arasında⁴⁵ mevcuttur. Bu kabın bozuk pişmiş olması, bu-nun, *Ahlah*'ta yapıldığına bir delil sayılabilir. Kaidesi 1,5 cm., çapı 19 cm., yüksekliği 7,5 cm. dir (4. şek. a.)

41- *Bir tas*: İnce grenli beyaz bir hamurdan yapılmış olan kabın içi, dipten ağıza doğru münavebeli olarak siyah ve lâcivert radyal hat-larla süslenmiştir. Kabin dışında karın kısmında nesih-kûfi arası bir hat ile yazılmış henüz okuyamadığımız bir yazı dizisi mevcuttur. Bu kap da *Kurgan*'da bulunan kaplara benzer ve XIII. asra tarihlenir⁴⁶. Bu kap Ahlat müzesindedir (9. şek., 50. res.).

42- *Bir kabın dibi*: Lâcivert dört kollu haç mitifinin içlerinin grimsi siyah renk ile doldurulduğu bu güzel örneğin benzerlerine *Sava* bölgesi

43 M. Behramî, Gurgan, Pl. XLIV-XCIV, Cario 1948.

44 A.Pope, A Survey of Persian Art, Vol. V, 779 B.

45 M. Behramî, Gurgan, Pl. XIII.

46 A. Pope, A Survey of Persian Art, Vol. V, Pl. 699.

lüster kapları arasında rastlamaktayız⁴⁷. Halen 6,5 cm. çapında ve 1,5 cm. yüksekliğinde bir kaidesi vardır. Kabın dışı beyaz sırlıdır (51. res.).

43- *Bir sahan parçası*: Beyaz hamurdan yapılmış olan tabakğin kenarına yuvarlak inci dizisi motifi yapılmış, bu motifin altına da arka arkaya yunus balıkları, lâcivert ve siyah renklerde çizilmiştir. Kabin hamuru oldukça kalındır. Sahanın dış yüzüne *Selçuklu* neshi ile bir hat yazılmıştır. Bu parça da XIII. asrın sonu ile XIV. asırlarda yapılmış olmalıdır (13. şek. 53 a-b res.).

44- *Nefti ve lâcivert renkli bir kase*: Beyaz ince grenli bir hamurdan yapılmış olan kabın ağzı dışa doğru bir çıkıntı yapmaktadır. Kab, beyaz astar üzerine dipten ağıza doğru radyal lâcivert hatlarla süslenmiştir. Kâsenin dışında nefti üzerine rik'a-neshi ile yazılmış bir hat bulunmaktadır. *Kurgan* fayansları arasında böyle radyal süslemeli kaplar bulunmaktadır⁴⁸.

Sırüstü, Lüster ve Minaâ Tekniğindeki Seramikler:

Ahlat kazaları arasında pekçok kırık lüster parça ele geçmiştir. Fakat çok küçük parçalar oldukları için çoğunun üzerindeki motifler anlaşılmamaktadır.

45- *Kırık bir sürahi*: Yaprak motifleri ve rumîlerle süslenmiş olan bu lüster su kabını dört şerit ağızdan dibe doğru çevrelemektedir (54 res.). Bu şeritlerin aralarından aşık yoluna benzeyen bir hat dolanır. Beyaz bir hamurdan yapılmış olan parça, koyu sarı renktedir. Bu parça, Ahlat müzesindedir.

46- *Bir kadın figürü*: Dip kısmı kalmış bir sahn veya kâsenin içine orta kısmına bağdaş kurarak oturmuş bir kadın figürü resmedilmiştir. Bu lüster süslemeli figürün gerek elbisesi, gerekse yüzü oldukça itinasızdır, elbisesinin deseni noktalarla, ağız ve burun ise üç çizgi ile ifade edilmiştir. Gözler, çekiktir. 9 x 8,5 cm. ölçüsündedir. (55 a. res.)

47- *Bir kadın figürü*: Bu parça da bir evvelkine benzer bir figürü ihtiva etmektedir. Bu parça bozuk pişmiş seramiklerden olduğu için figür iyice seçilememektedir 6 x 3,5 cm., 6,5 x 7 cm. ölçüsündedir. (55 b. res.)

48- *İnsan çeheresi parçaları*: Bu lüster parçalar içinde üç insan yüzü görülmektedir. Figürlerin birbirine benzedikleri söylenemez. Renkleri yeşilimsi, sarı, ve koyu sarıdır. Saçlar omuzlardan yukarı doğru, *Rey*

47 M. Behremi, Gurgan, Pl. XIII.

48 A. Pope, A Survey of Persian Art, V. Pl. 678A, 683B, 695B.

figürlerinde olduğu gibi kıvrılmaktadır. Birinde kaşlar ortadan bitişiktir (26-27. şek.). 6 x 4 cm. ve 3 x 3 cm. ölçüsündedirler (52 res.).

49- *Bir tavşan başı*: Bu lüster parça, tek olduğu için hakkında birşey söylenemez (10-b. şek., 56. res.). 5 x 4 cm. ölçüsündedir.

50- *Bir maşrapa*: Beyaz bir hamurdan yapılmış ve beyaz sır ile kaplanmıştır. (58.res.) Yalnızca ağız kenarına, bir hat halinde medeni bir sır sürülmüş, o da yukarıdan aşağıya doğru süzölmüş ve beyaz kaba bir pırlıltı vermiştir. Buna benzeyen örneklere *Çin* seramiğinde rastlanmaktadır. 14 x 12 cm. ölçüsündedir.

51- *Arslan figürini*: Bir kabın kulpu olarak yapıldığı anlaşılan figürün baş ve vücudunun yarısı mevcuttur (57. res.). Bu tip arslan şeklindeki kulplu kaplara *Rey*, *Kasân*, *Sava* bölgelerinde de rastlamaktayız. Üzerine sürölen medenî sır ile figüre bir parıltı verilmiştir⁴⁹.

52- *Kaz figürini*: Bu kaz figürünün bir örneğine daha rastlanmamıştır. Hayvan kanadını temizlemek için başını geriye doğru çevirip gagasının kanatlarının arasına sokmuştur (59. res.). *Çin*'de çok popüler olan ve XV. asırdan itibaren İslâm minyatürlerinde de görölmekte olan bu motife *Fatih Albümleri* olarak tanınan albümlerdeki resimler arasında da rastlamaktayız. Hayvan, yeşilimsi ve koyu sarı renklerle lüster tekniği ile belirtilmiştir. Bu parça bir tas veya tabağın kapağını süslemekte idi.

53- *Bir sahan*: Dip kısmı kaybolmuş, yan kısımları ise kırılmış olan bu sahan da lâcivert renk sarı-kahverengi lüster ile birlikte kullanılmıştır (60 a-b. res). Fakat pişme sırasında lâcivert renk akmış ve boyanan yerler bozulmuştur. Kaba rumî ve nebatî tezyinat işlenmiştir. 22 x 7.5 cm. ölçüsündedir.

54- *Bir sahan kenarı*: Beyaz hamurlu olan parçada ağız kenarında "Allah" kelimesi bir motif olarak kullanılmış ve kelimelerin arası ile alt ve üst kenarlar kırmızı sır ile boyanmıştır. Açık ve koyu mavi ile siyah ve gri renklerin de kullanıldığı parça güzel bir minâî örneğidir. Kabın arka kenarında rumîler dikkati çeker. 12 x 4 cm. ebâdındadır (5. şek. 61. res.).

Bir sahanın kaide kısmı olan diğeri bir parça da (61. res. alt), beyaz üzerine açık ve koyu mavi renklerle süslenmiştir. Rumîlerin konturları siyahla belirlenmiş ve yine siyah ile noktalar yapılmıştır. Bu

49 A. Pope, A Survey of Persian Art, Vol. V, pl. 683, 695.

kaide parçası bir evvelki ile uyuşan renklerdedir. $7,8 \times 5$ cm. ebada-
nıdadır. Bu da aynı kabın parçası olabilir.

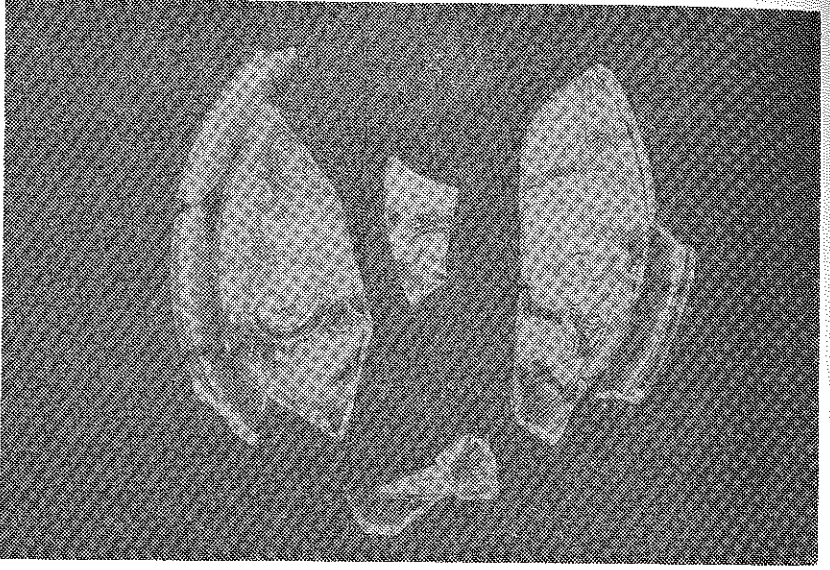
56- *Bir kulp parçası* : Koyu lâcivert renkte, çok parlak olan bu parça üzerindeki deseni ile dikkati çeker. İnce grenli, beyaz-krem renkli bir hamurdan yapılmış olan parçanın üzerine, fırça ile beyaz, ince ve küçük hatayî motifleri işlenmiştir. Bu hatayilerin iki tarafına kızıl-kahve renkli birer hat çekilmiştir. Ayrıca hatayilerin aralarına kızıl-kahve renginde yuvarlaklar ilâve edilmiştir. Bu parça cam işçiliğinin seramiğe aktarıldığı örneklerdendir. *Lajvardina* denilen ve *Abul Kasım*'ın yazmasında yer alan ve *Kâsân*'da yapıldığı söylenen, bir seramik tipidir.⁵⁰ Ettinghausen *Sultanabad* bölgesinde yapıldığına hükmetmektedir.⁵¹ $2,5 \times 2,5$ cm. ölçümündedir.

50 Ritter-Ruska-Sarre- Winderlich, *Orientalische Steinbücher und persische Fayance Technik*, S. 16-20 İstanbul (1935).

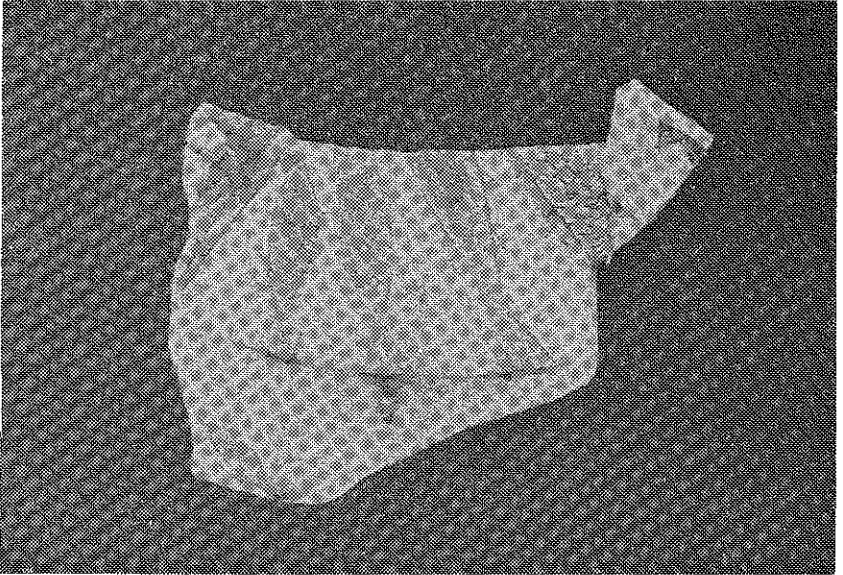
51 R. Ettinghausen, "New affiliations for a classical pottery type" (*Parnassus*, Vol. VIII (1936), pp. 10-12); G. Fehervari, *Islamic Pottery*, pp. 100.

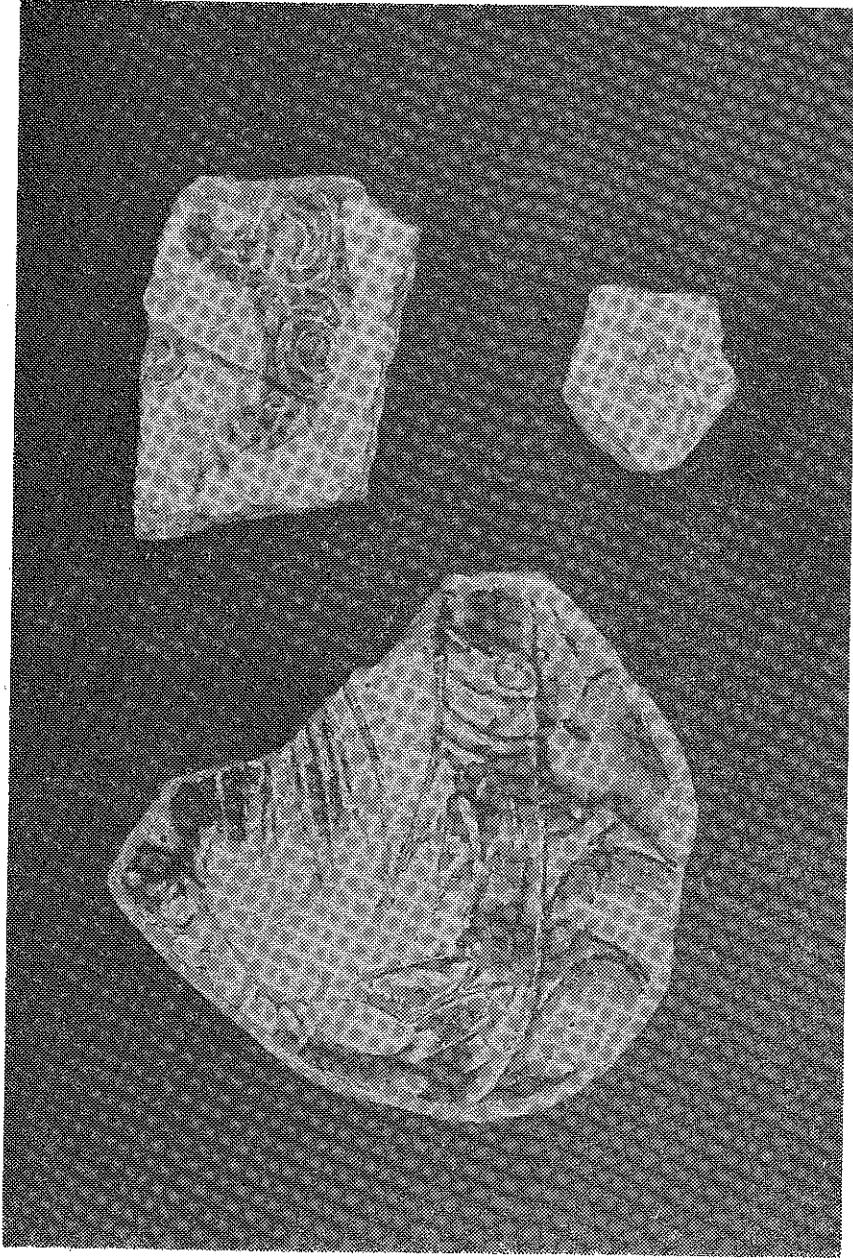
Resim : 1

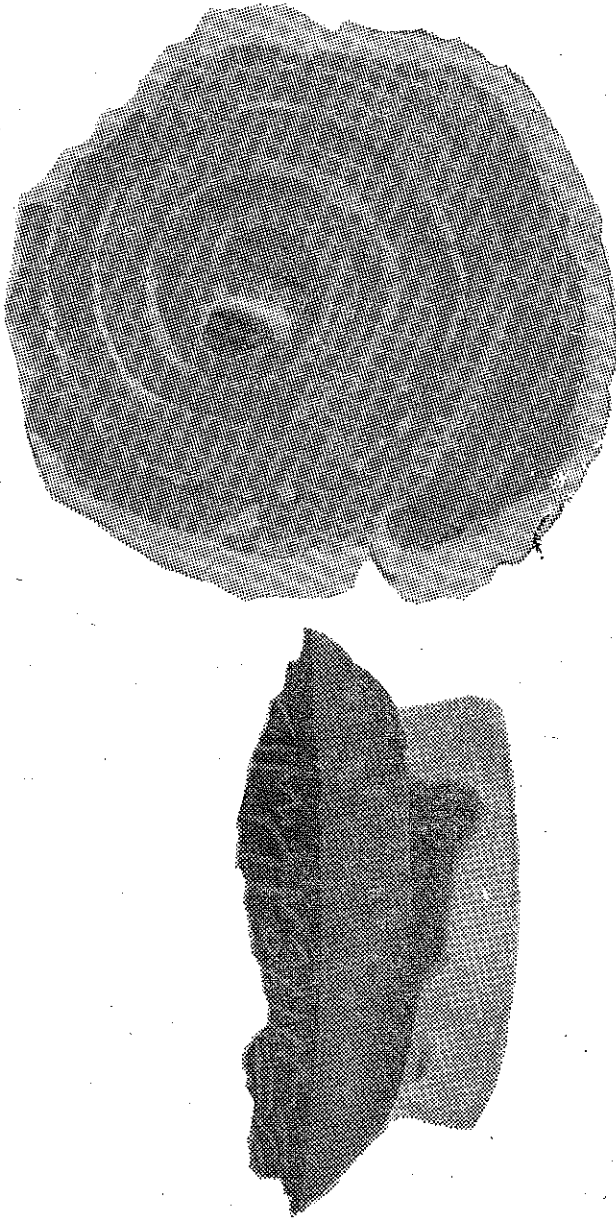
Resim : 2

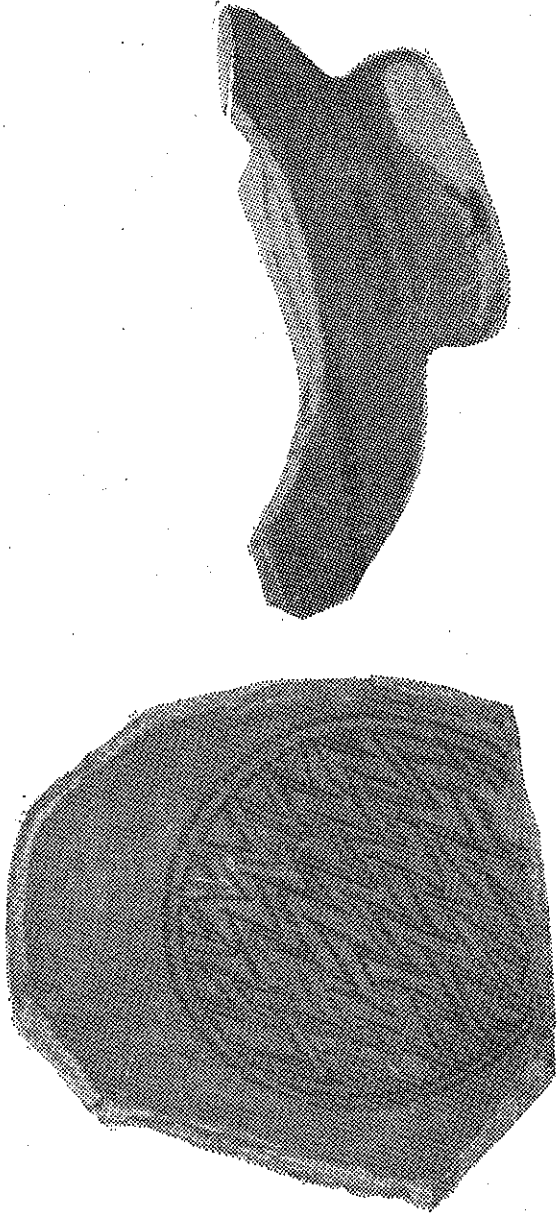
Resim : 3

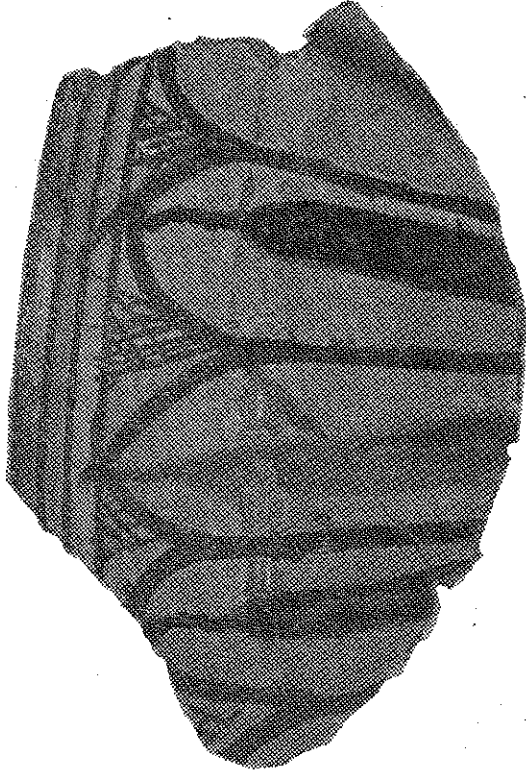
Resim : 4

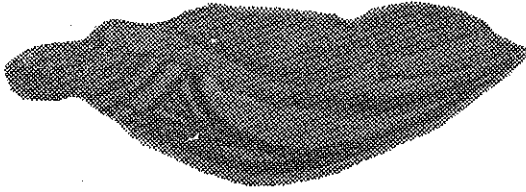
Resim : 5

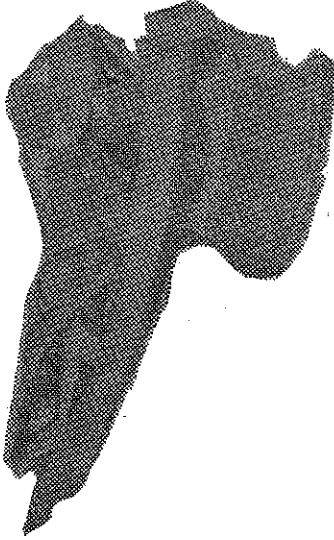
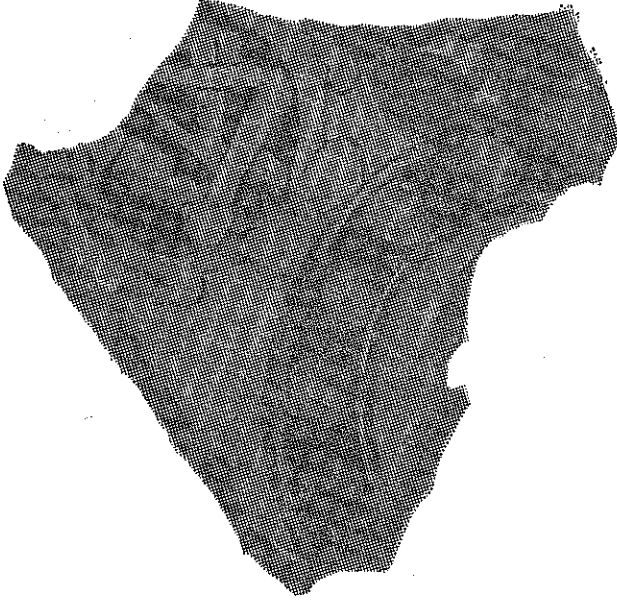
Resim : 6

Resim : 7

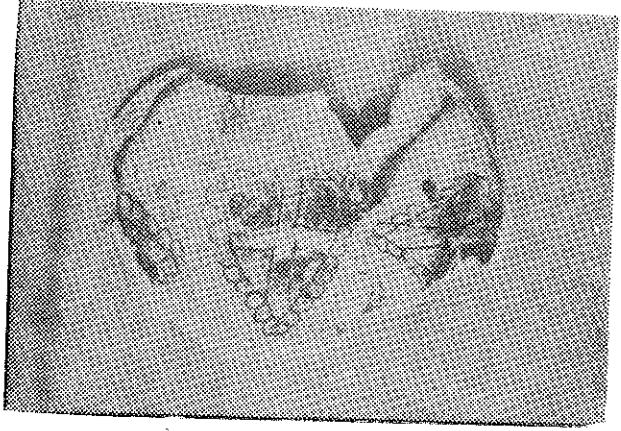

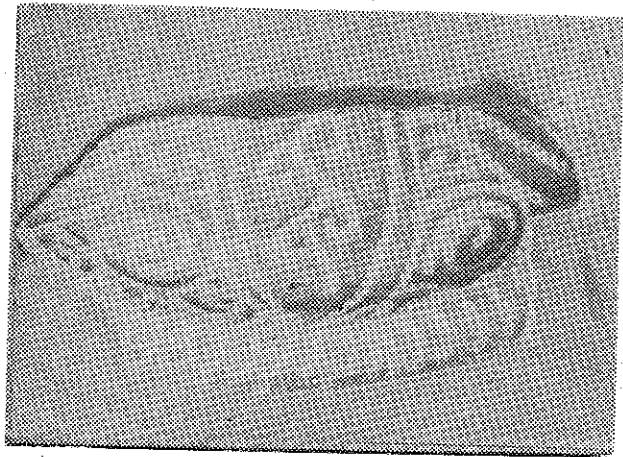

Resim : 8

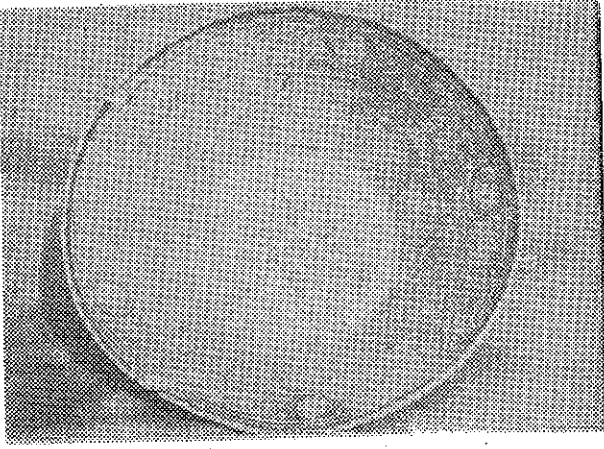
Resim : 12

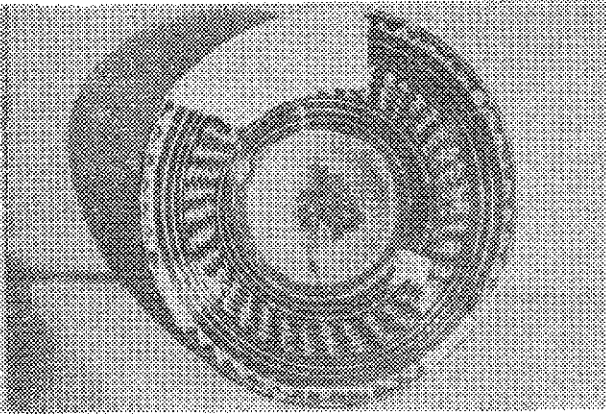
Resim : 11

Resim : 10

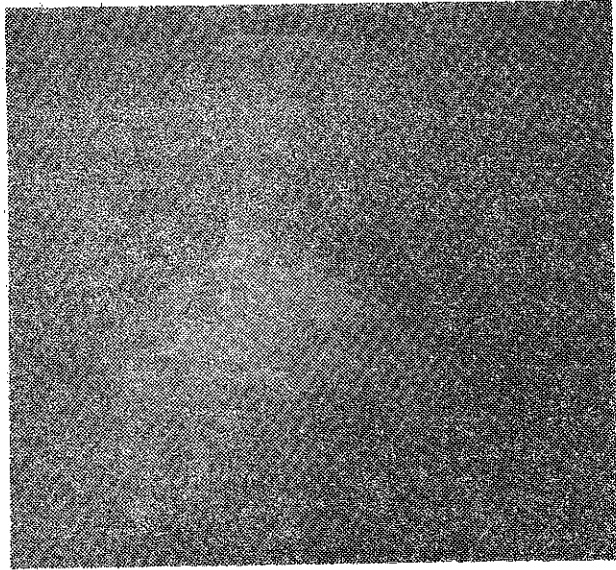

Resim : 9

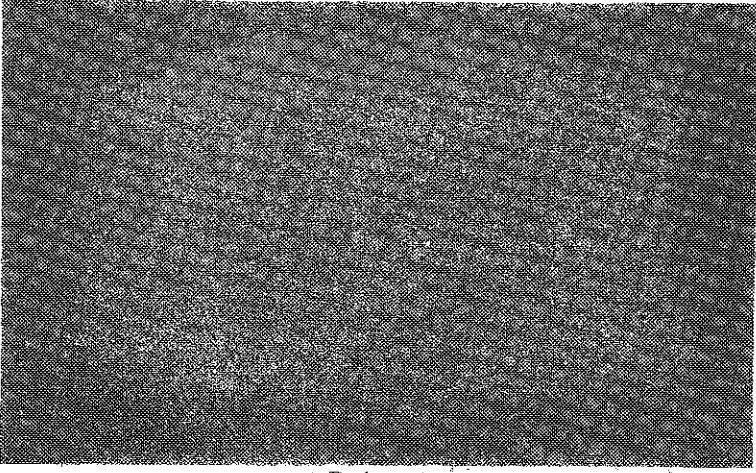

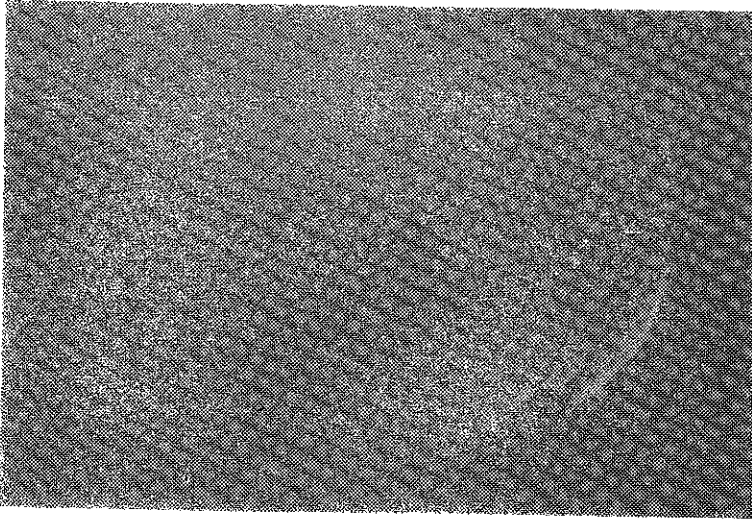
Resim: 13

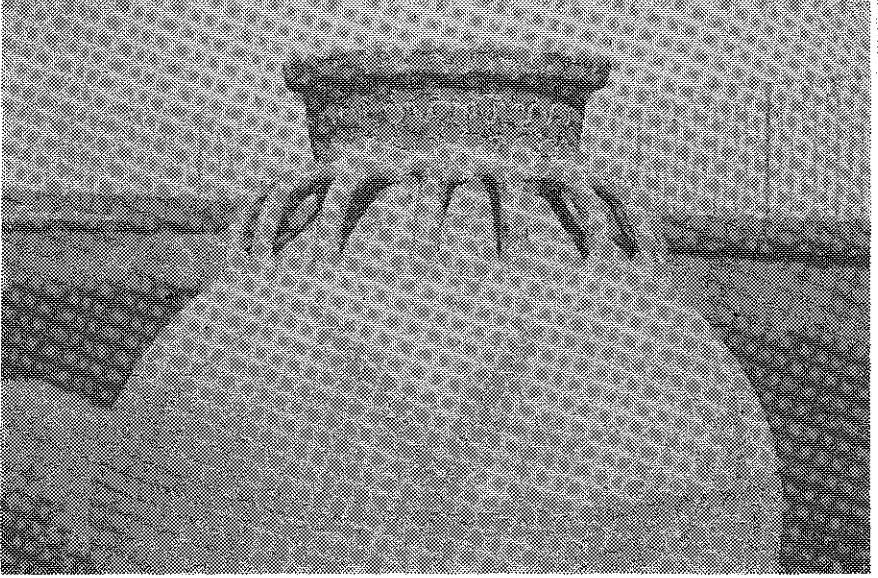
Resim : 14

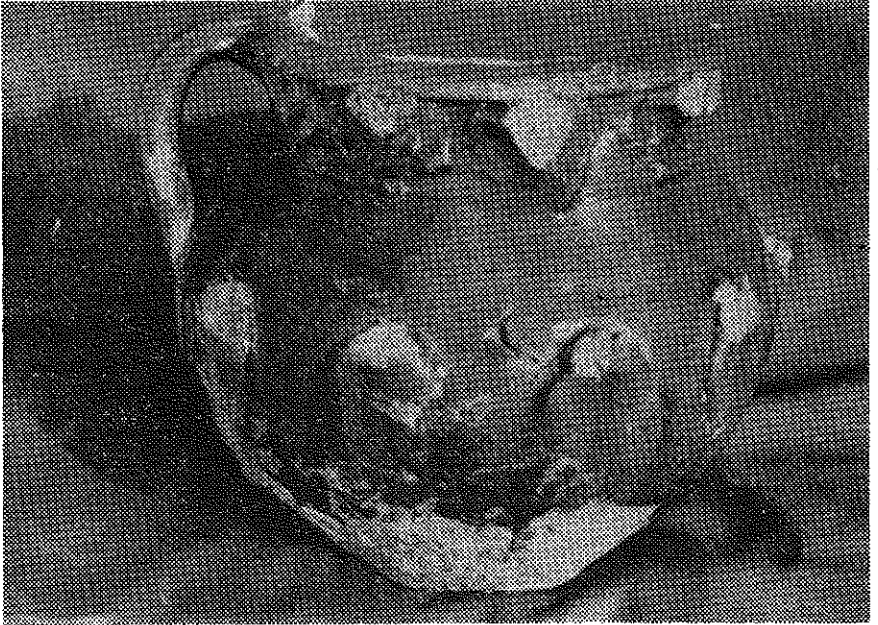
Resim : 15

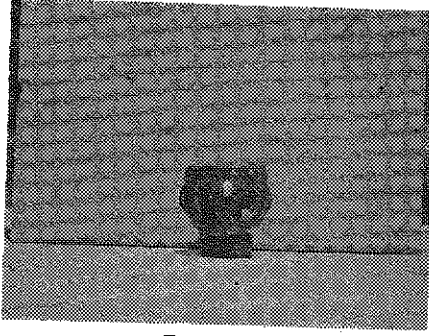
Resim : 16

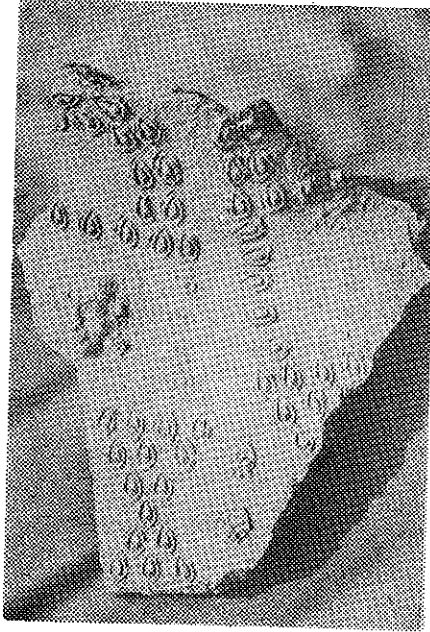
Resim : 17

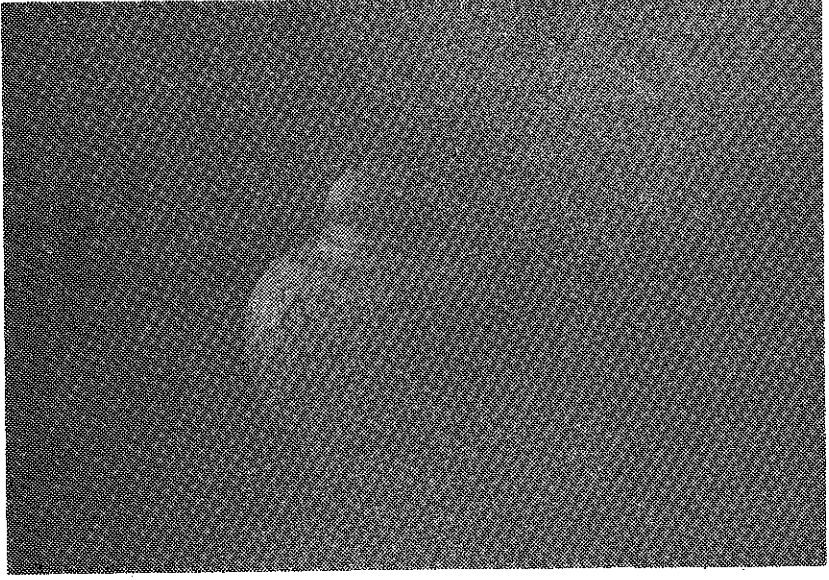
Resim : 18

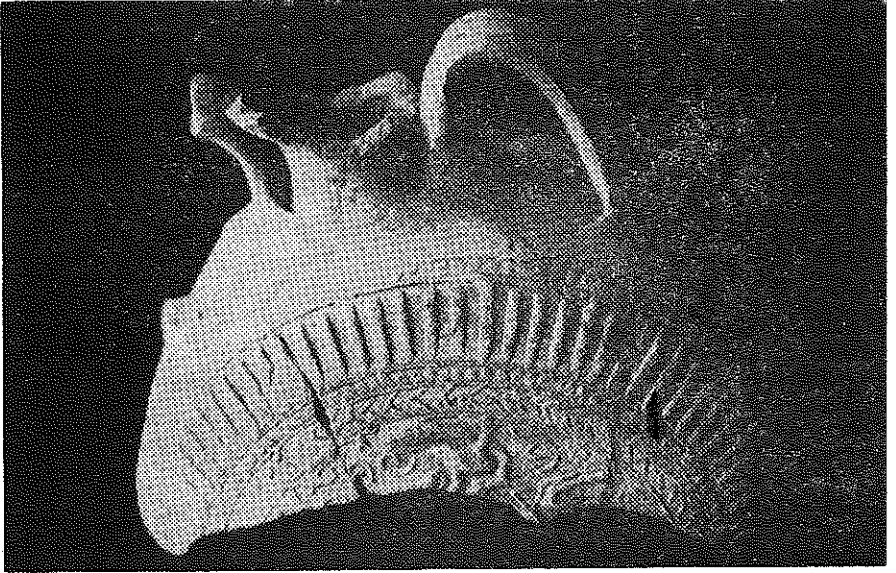
Resim : 19

Resim : 20

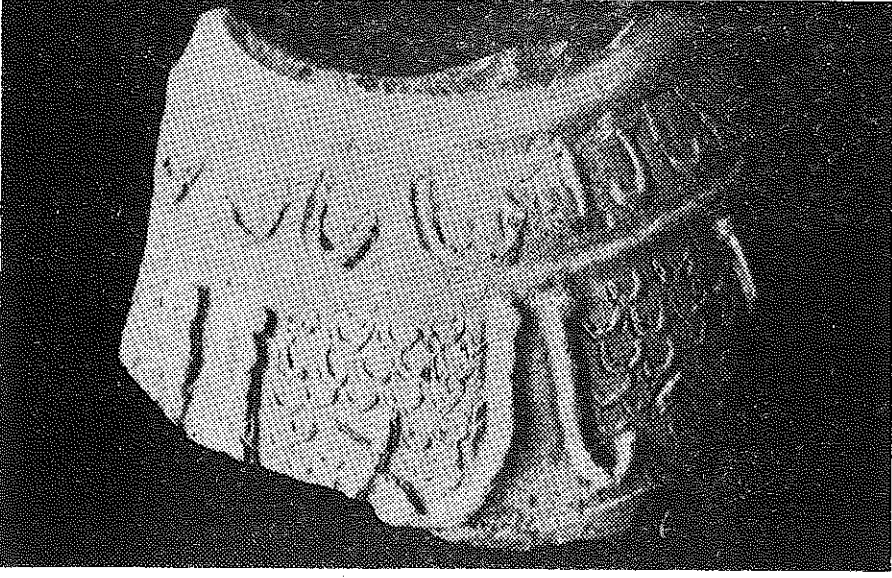

Resim : 21

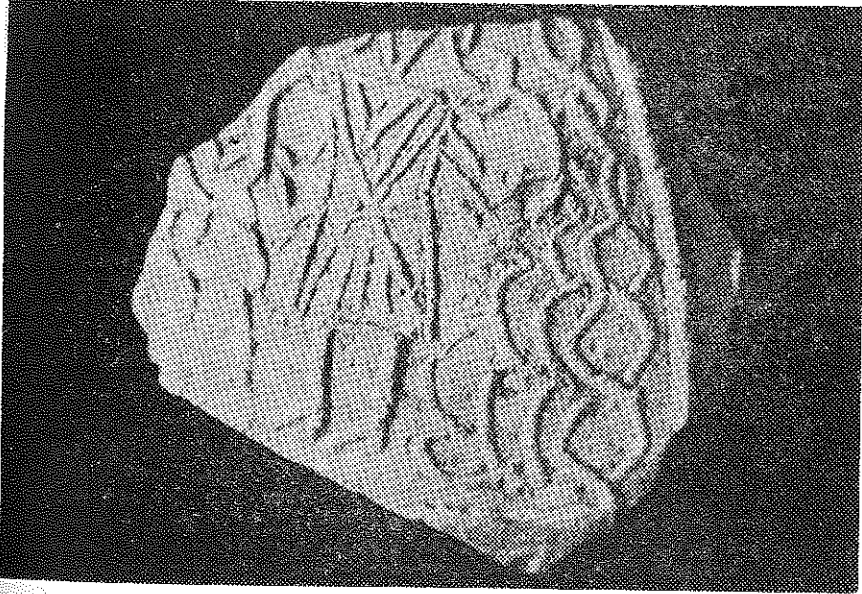

Resim : 22

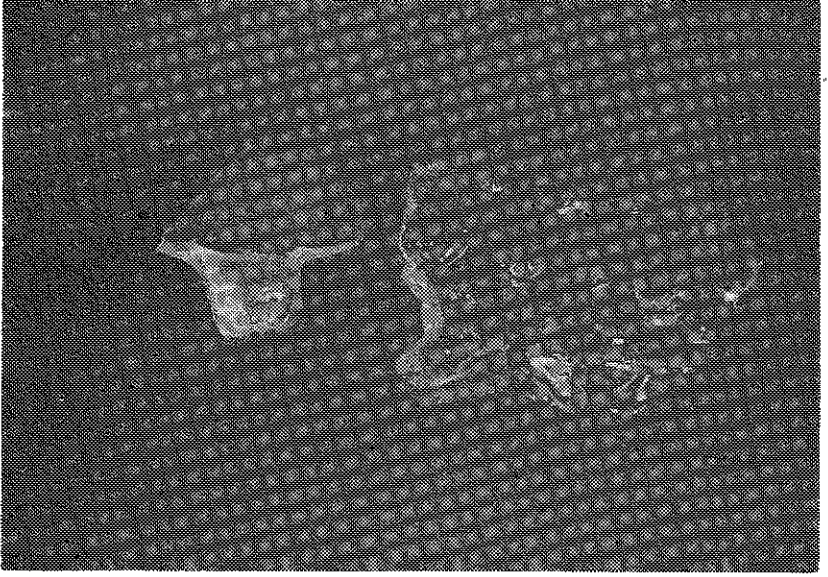

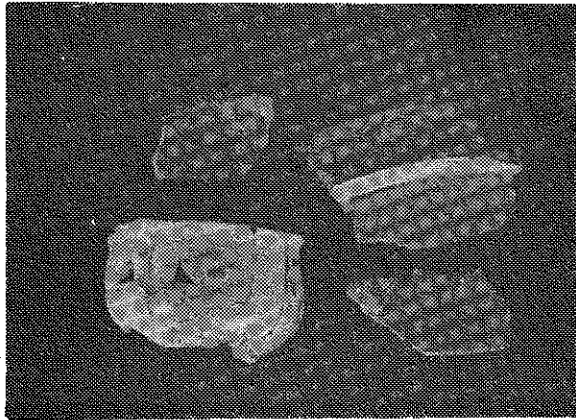
Resim : 23

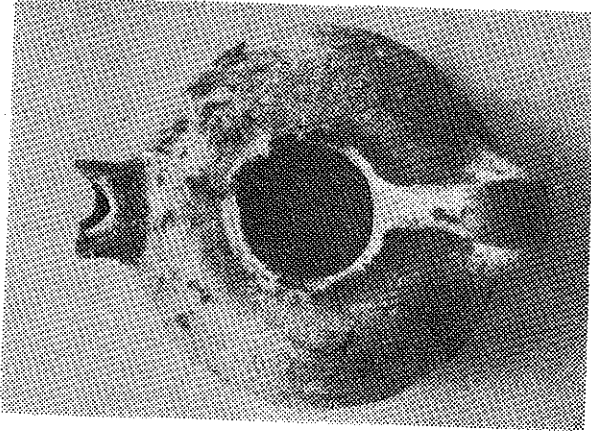
Resim : 24

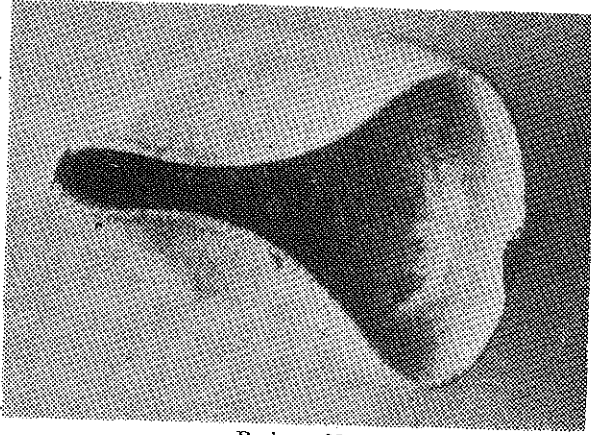
Resim : 25

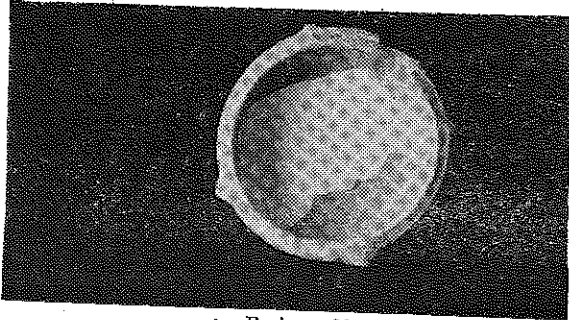
Resim : 26

Resim : 27

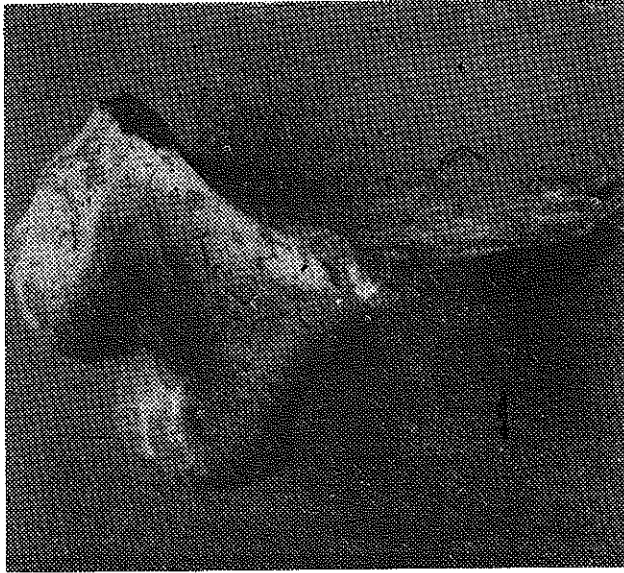
Resim : 28

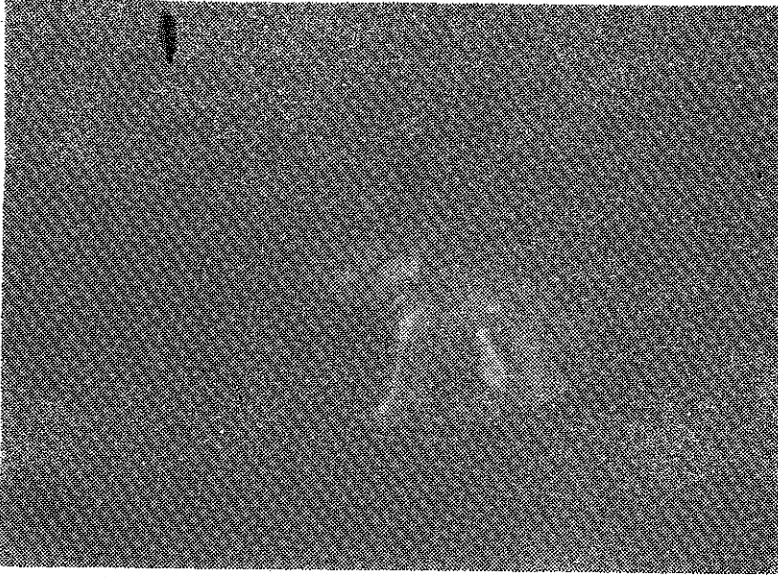
Resim : 29

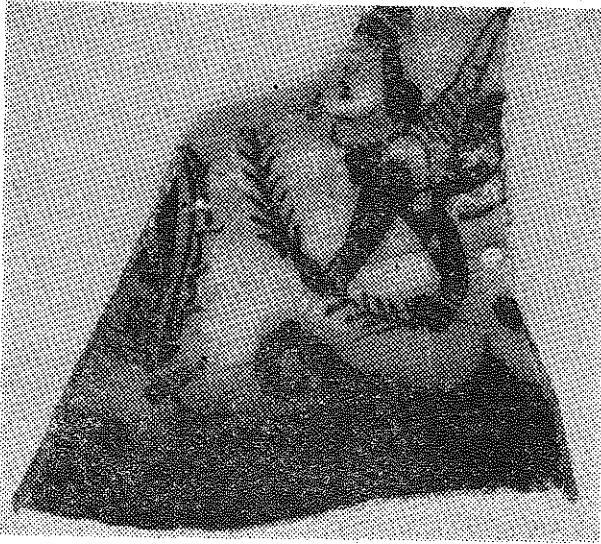
Resim : 30

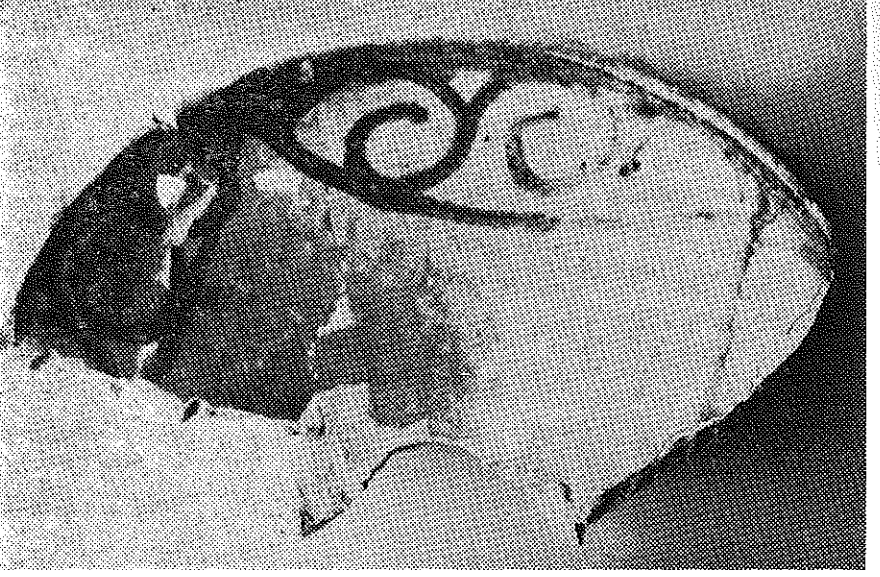
Resim : 31

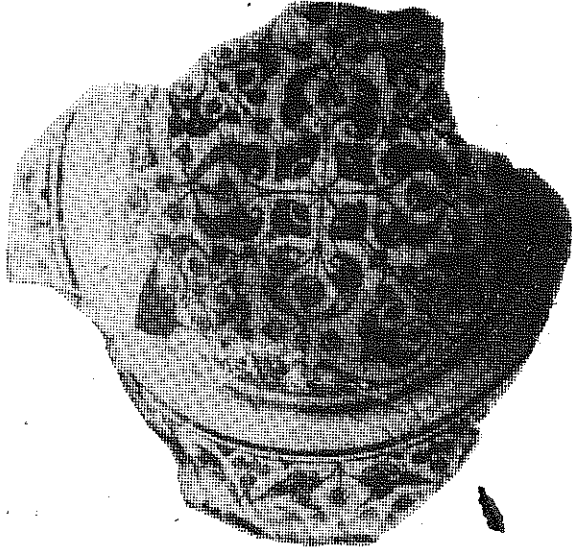
Resim : 32

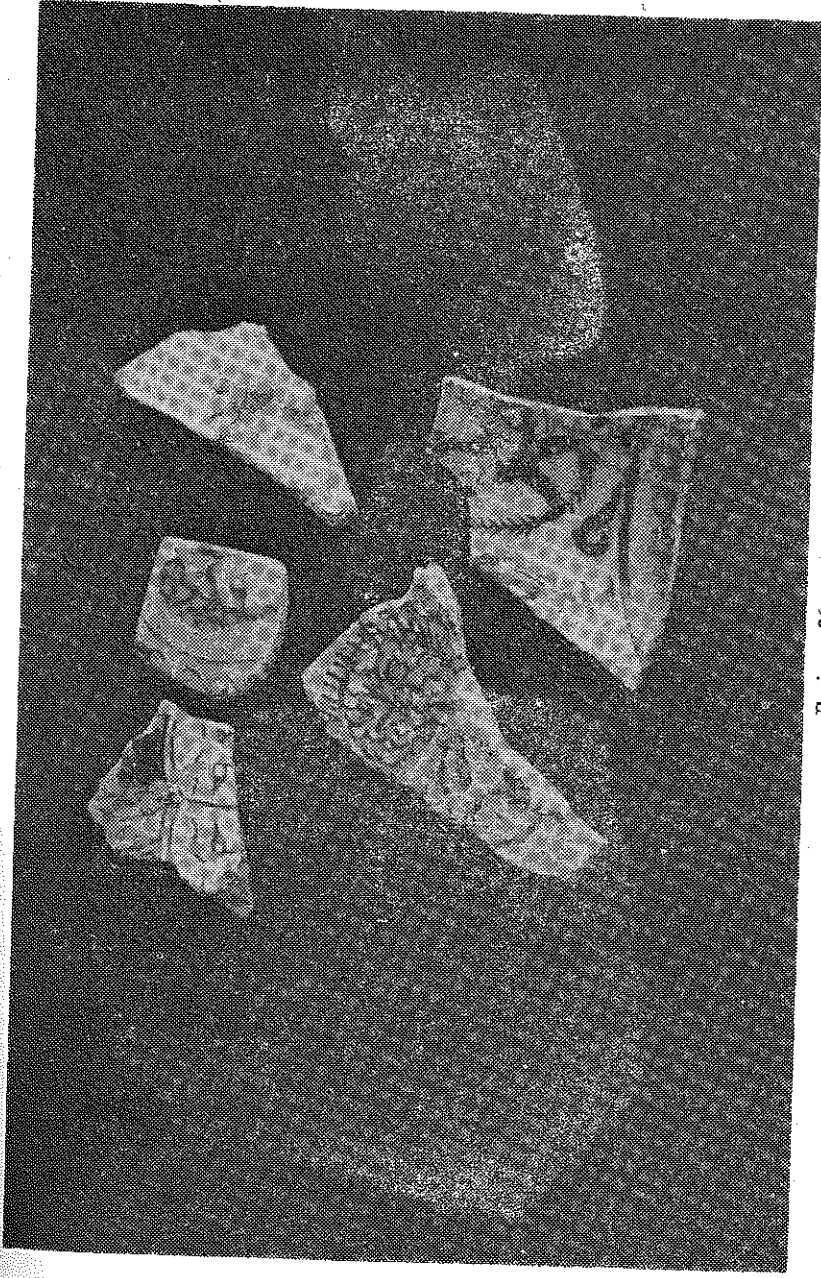
Resim : 33

Resim : 34

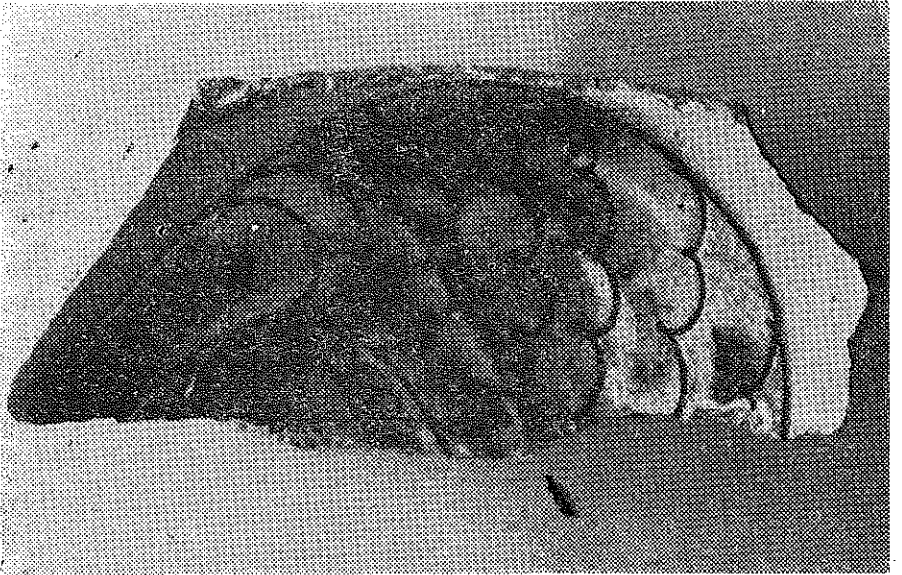
Resim : 35

Resim : 36

Resim : 37

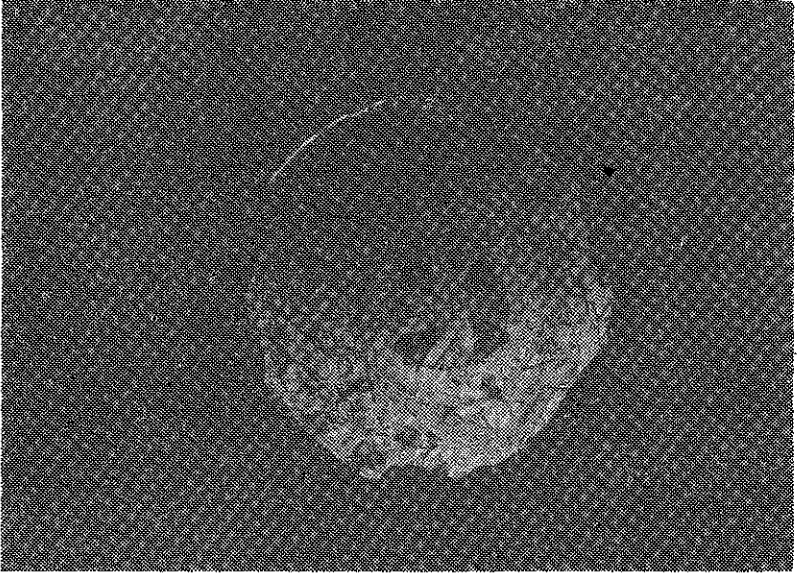

Resim : 38

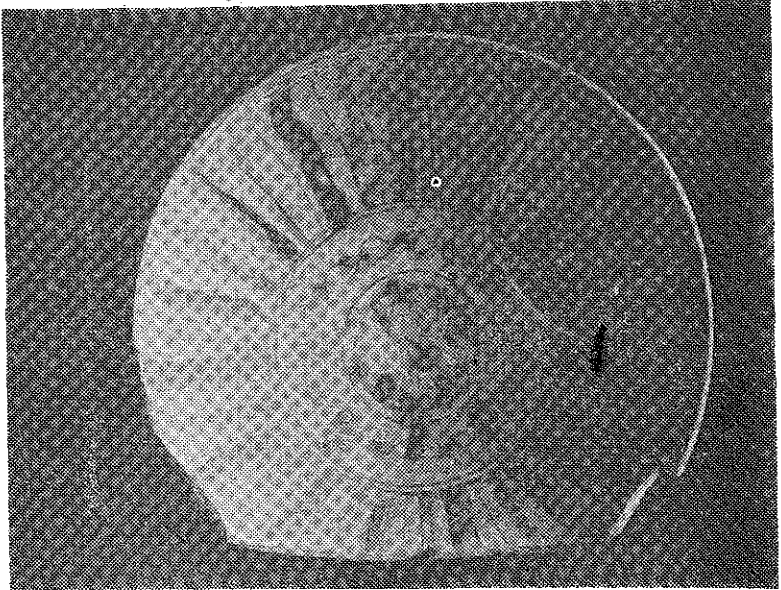

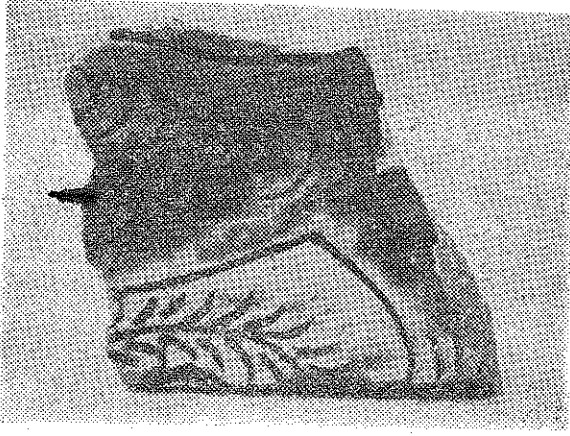
Resim: 39 a-b

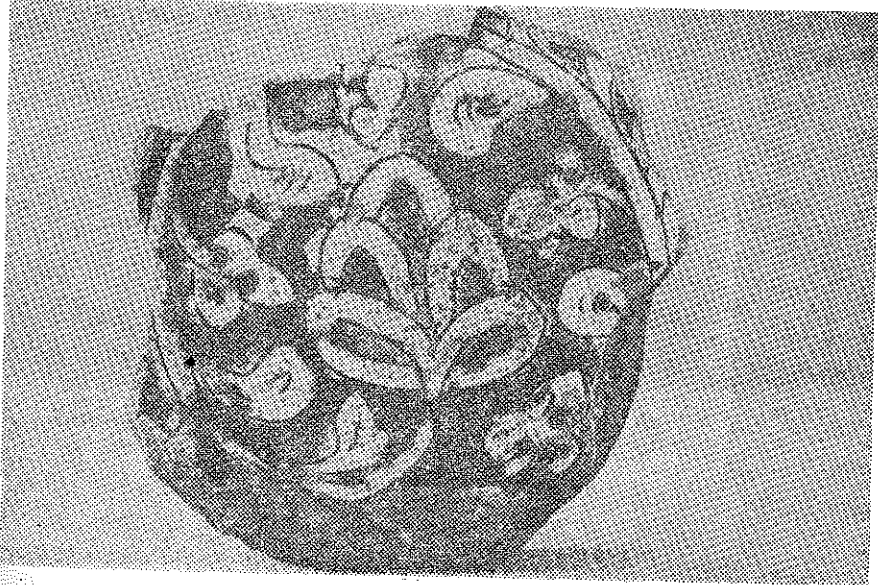
Resim : 40 a

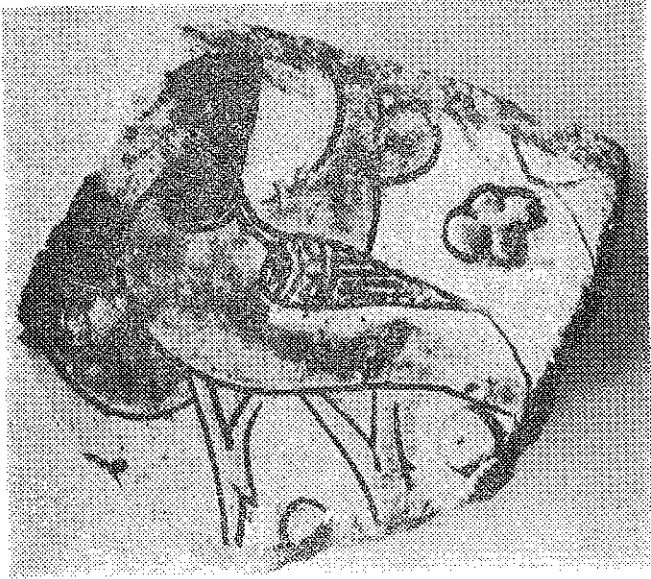
Resim : 40 b

Resim : 41

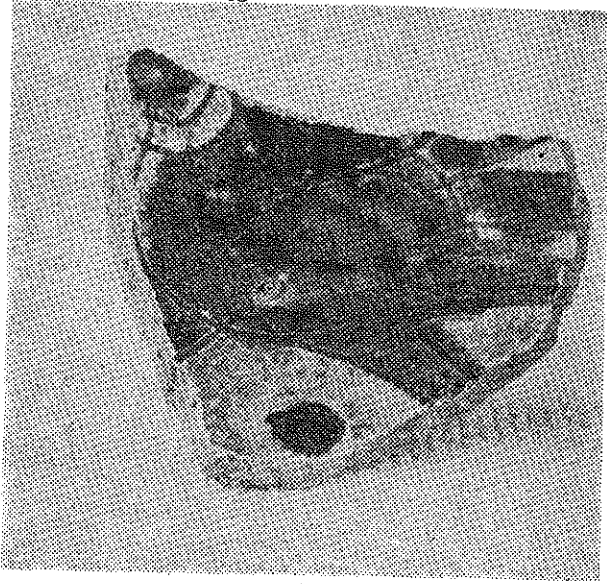
Resim : 42

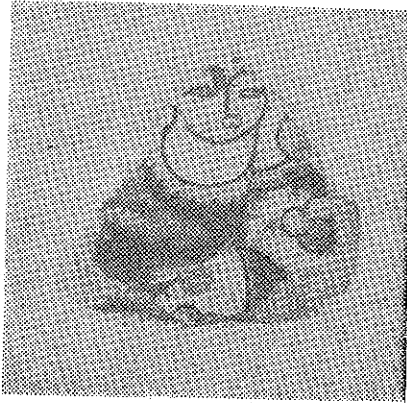
Resim : 43

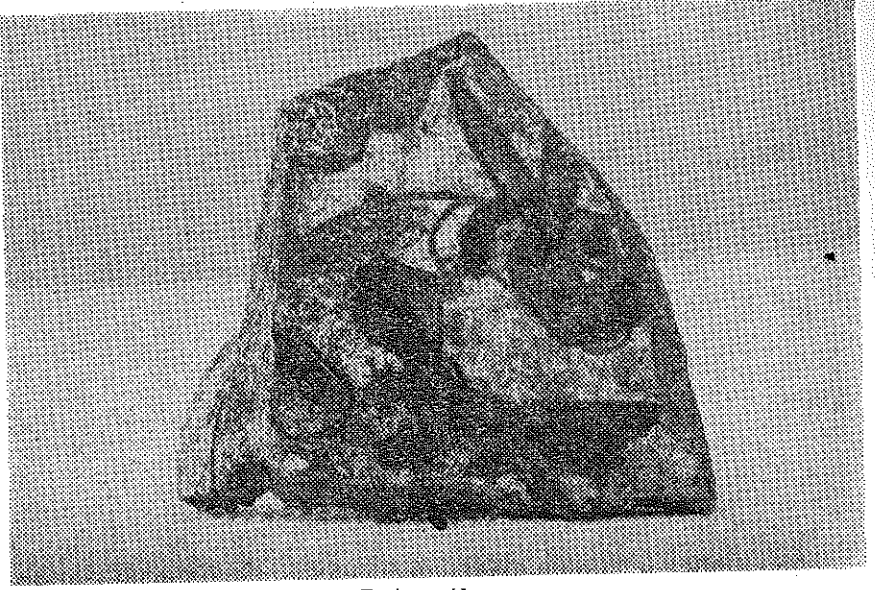
Resim : 44

Resim : 45

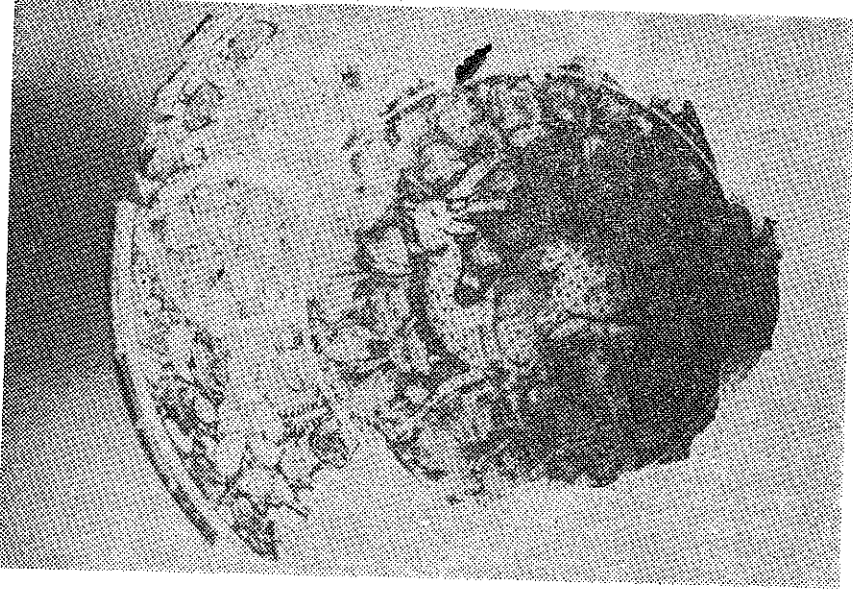
Resim : 46

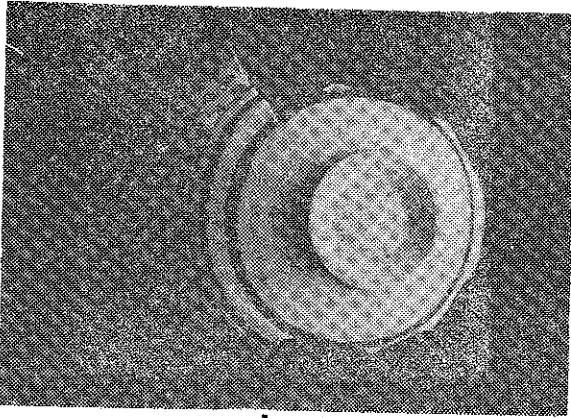
Resim : 47

Resim : 48

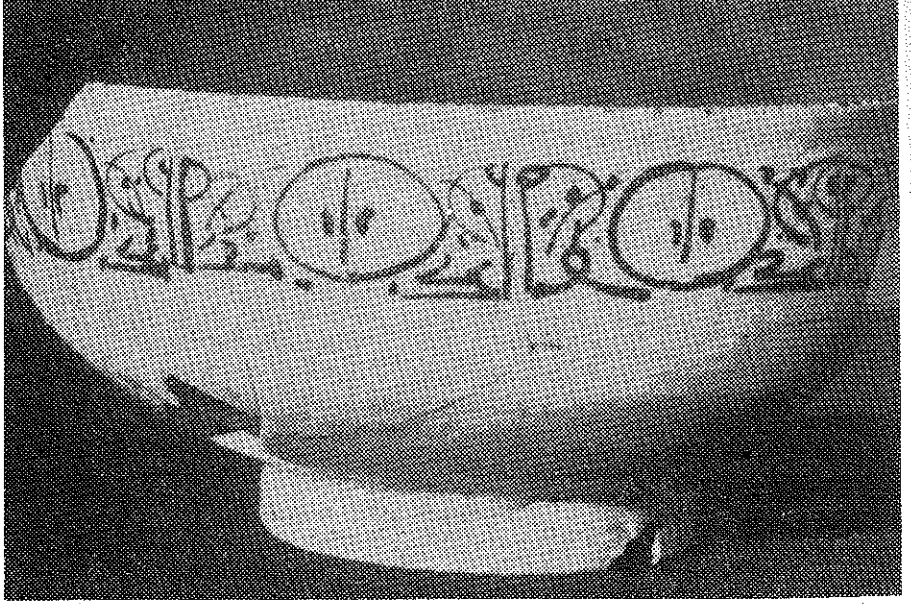

a

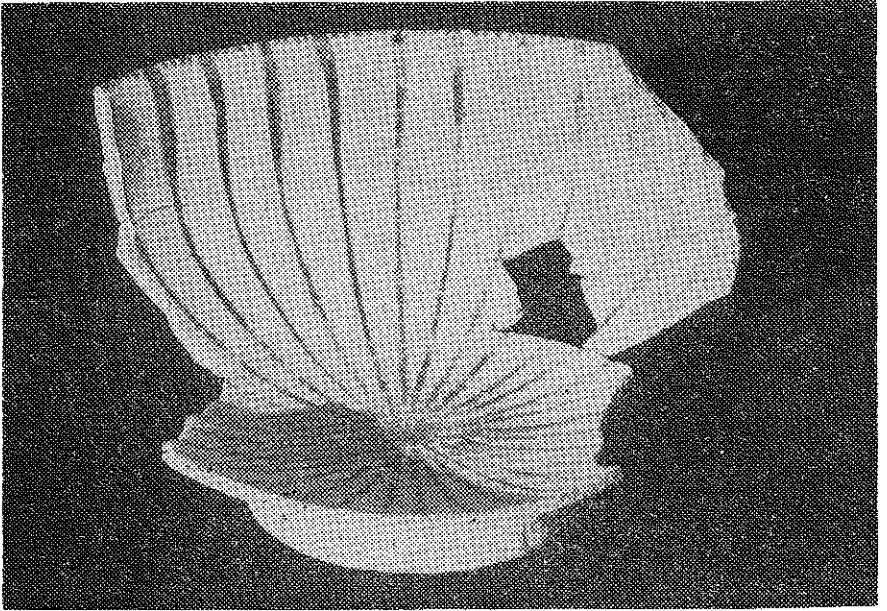

b

Resim : 49 a b

a

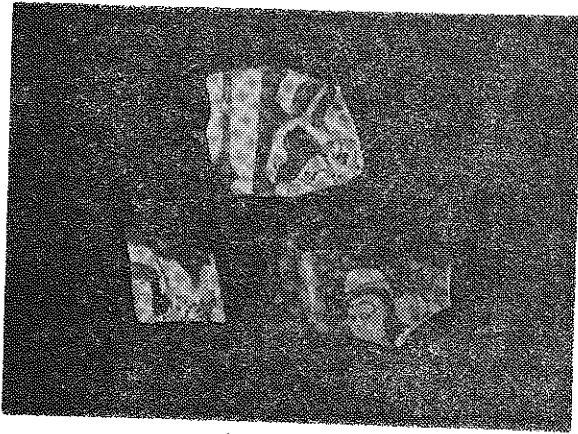
b

Resim : 50

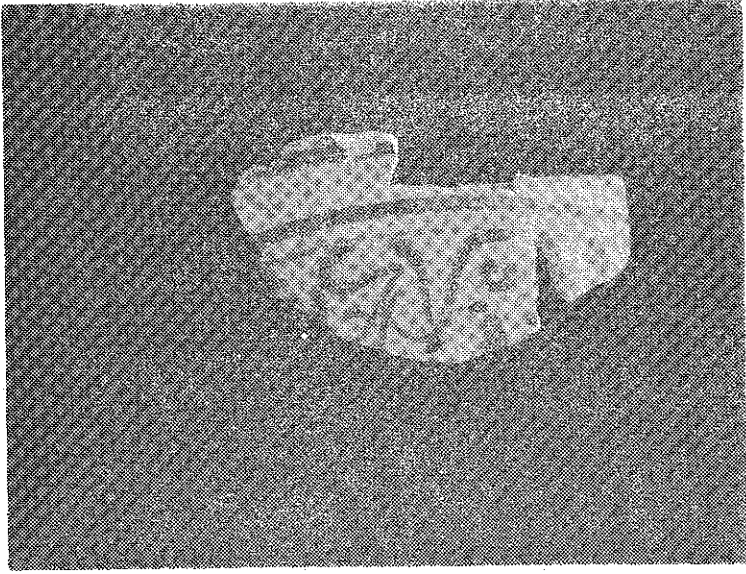

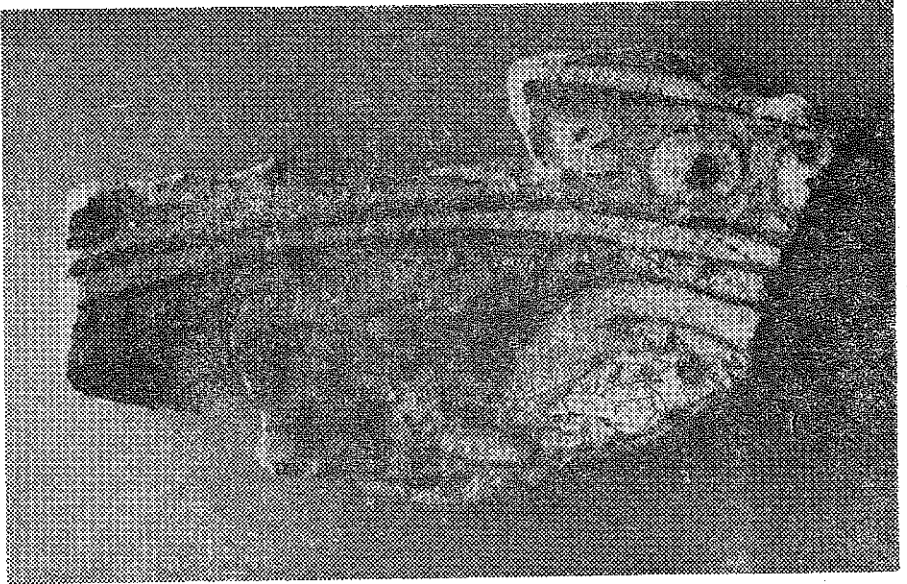
Resim : 51

Resim : 52

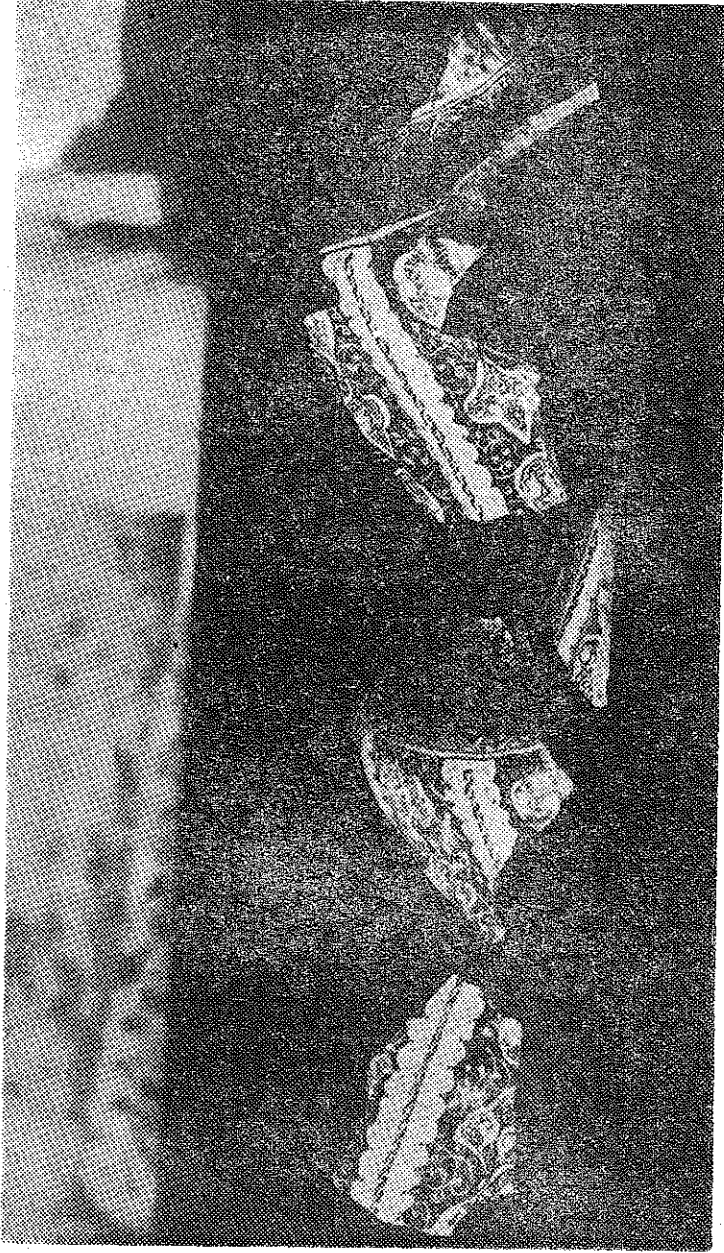

a - dış yüz

b - iç yüz

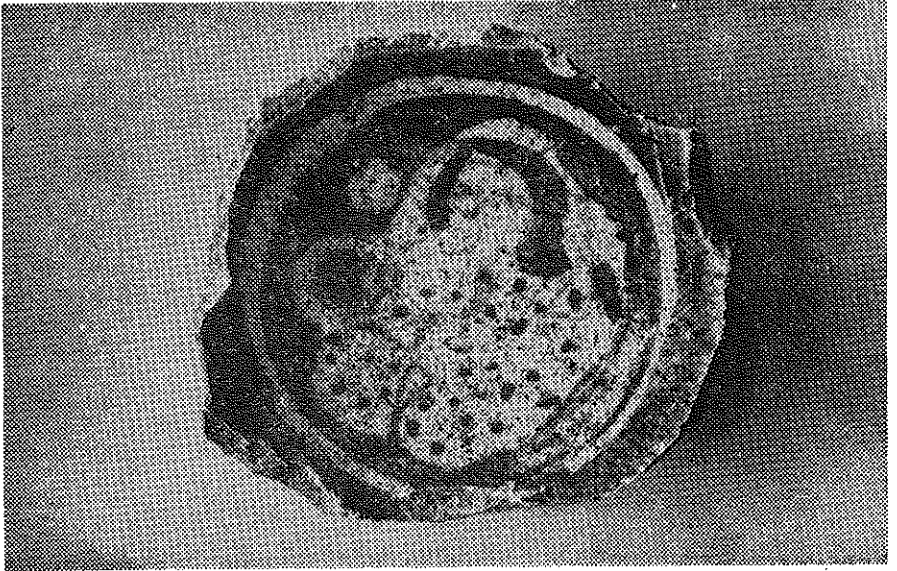
Resim : 53

Resim : 54

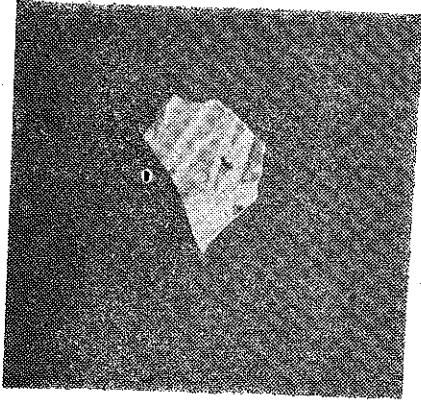

a

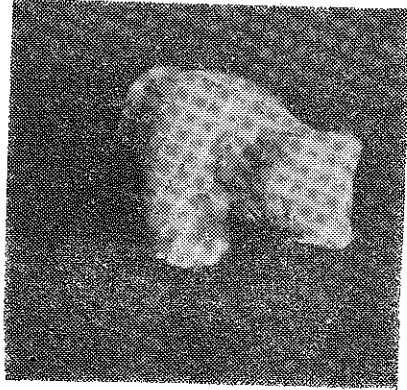

b

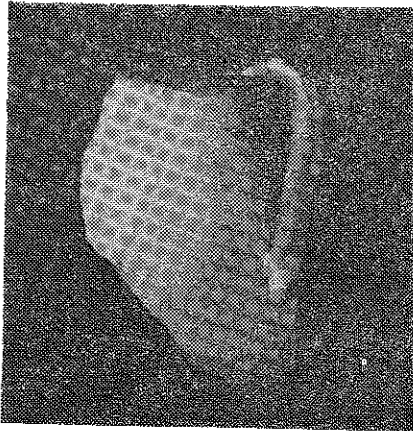
Resim : 55 a-b

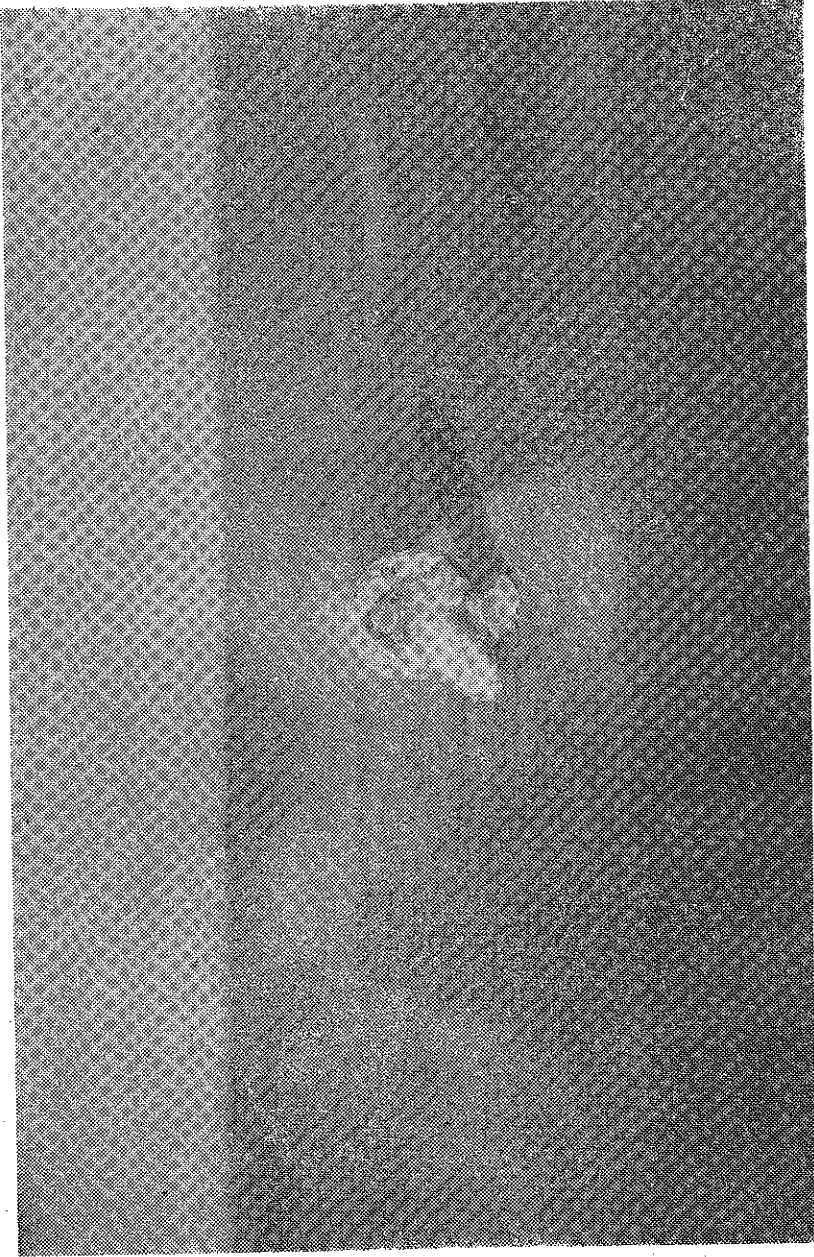
Resim : 56

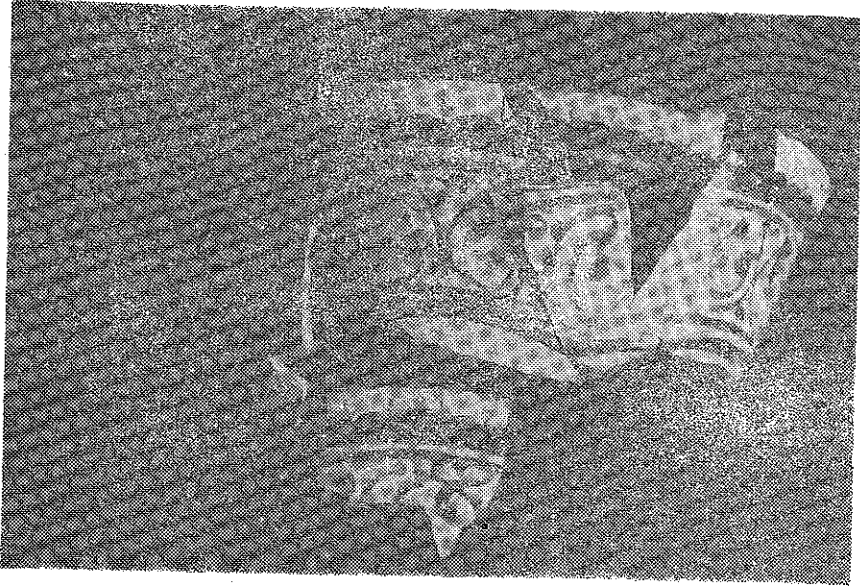
Resim : 57

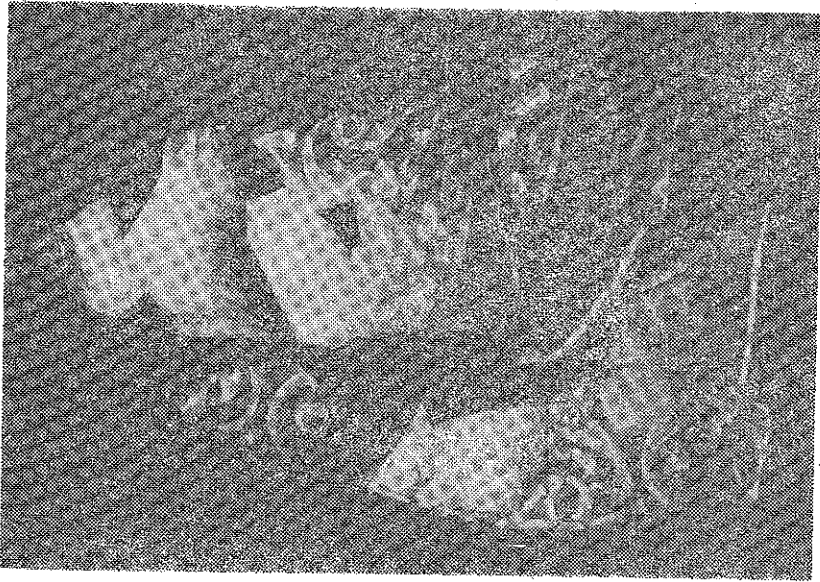
Resim : 58

Resim : 59

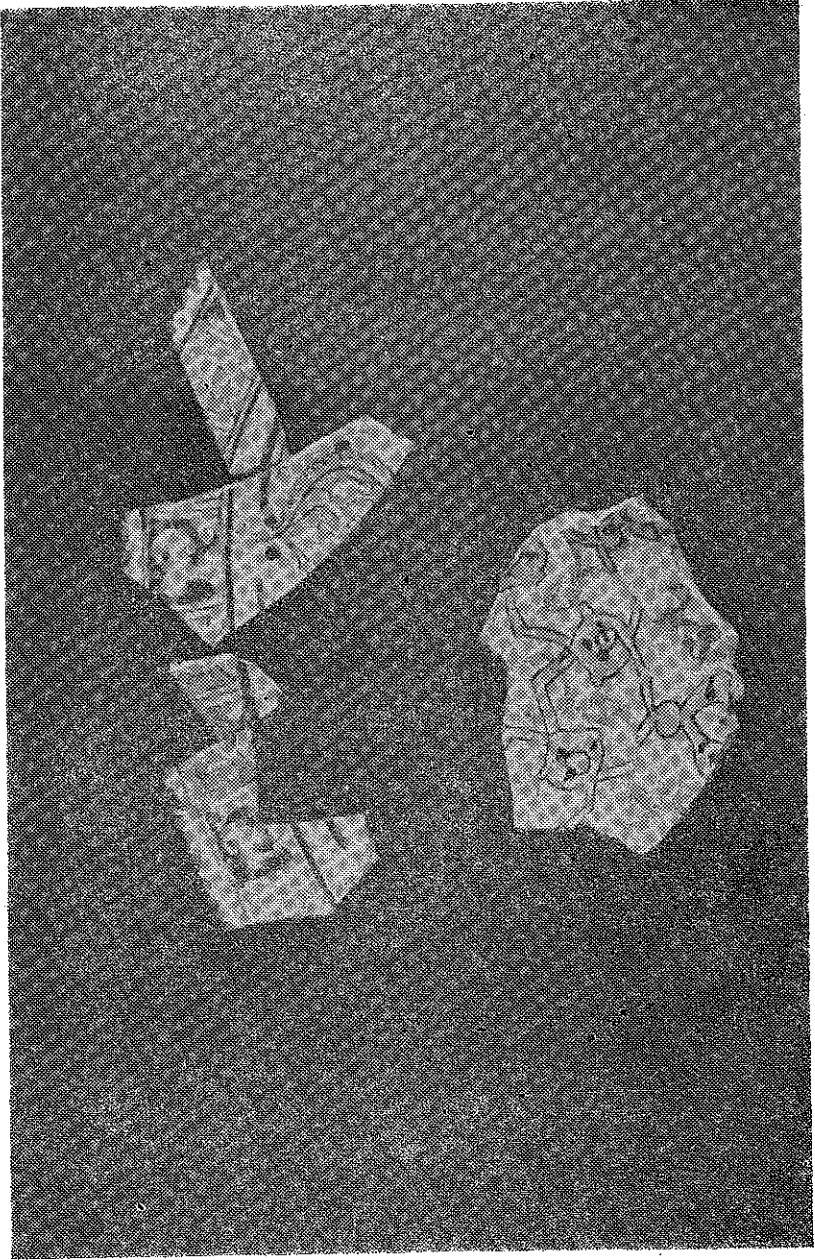

a

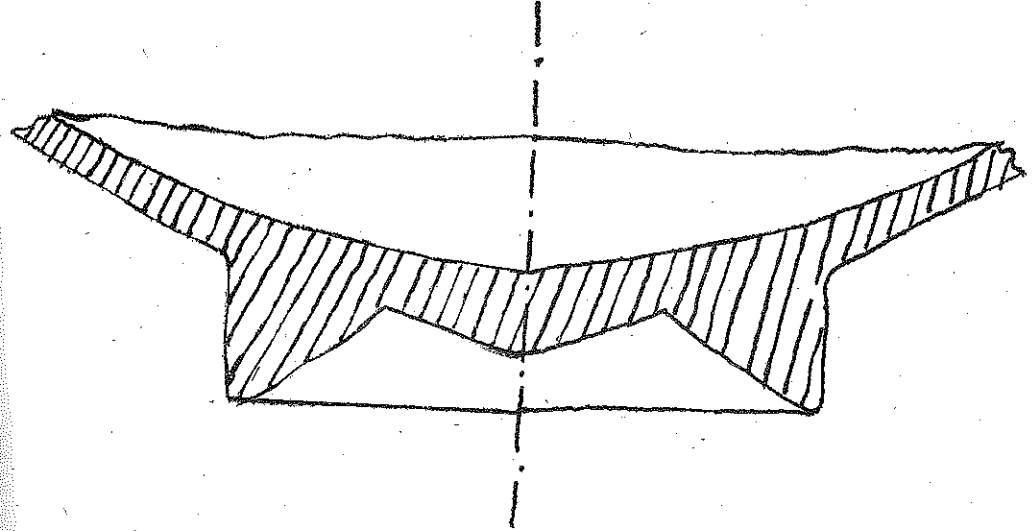
b

Resim : 60 a-b

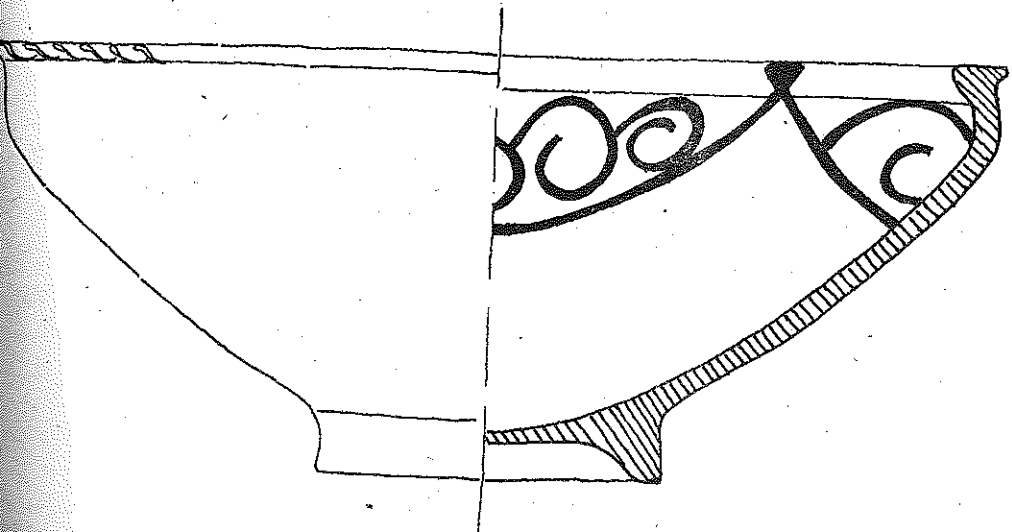

Resim : 61

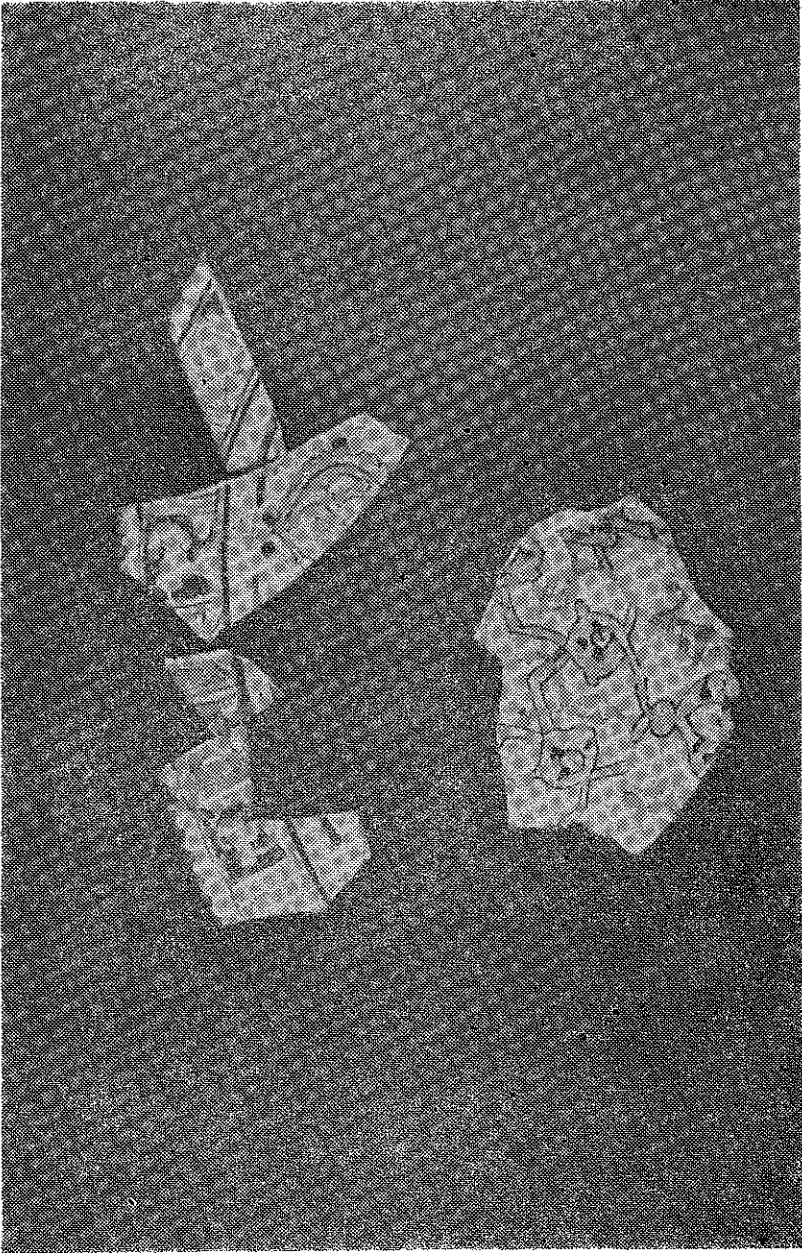

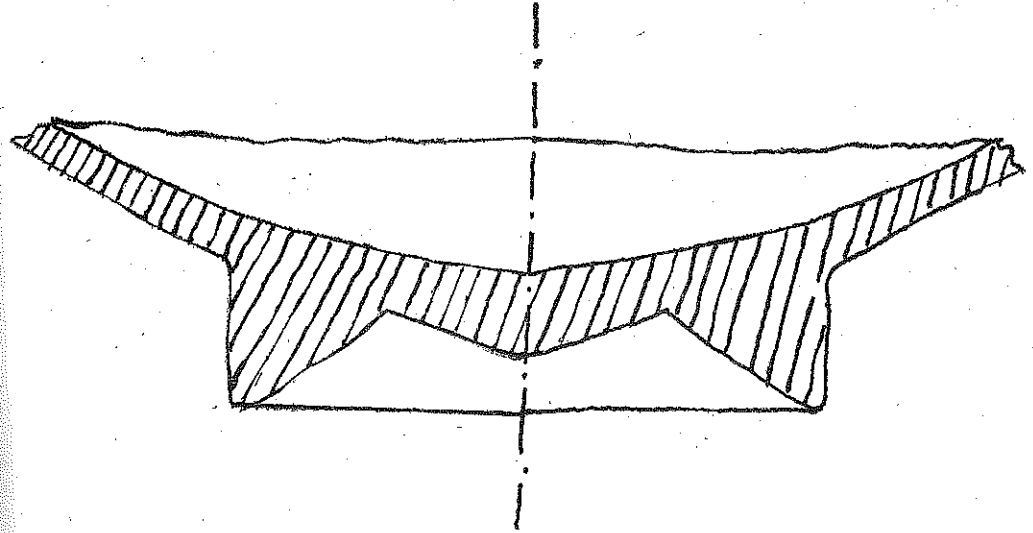
Şekil : 1

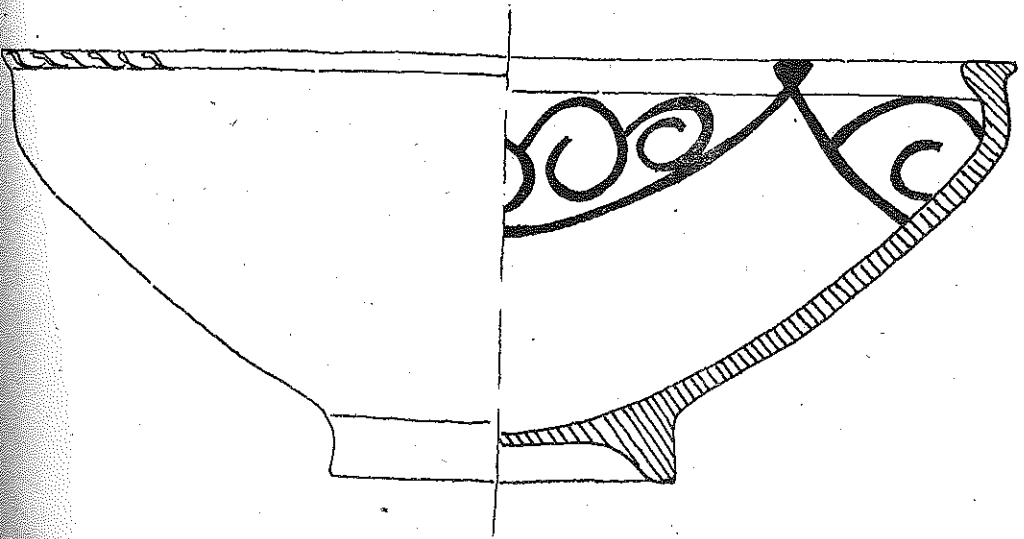
Şekil : 2

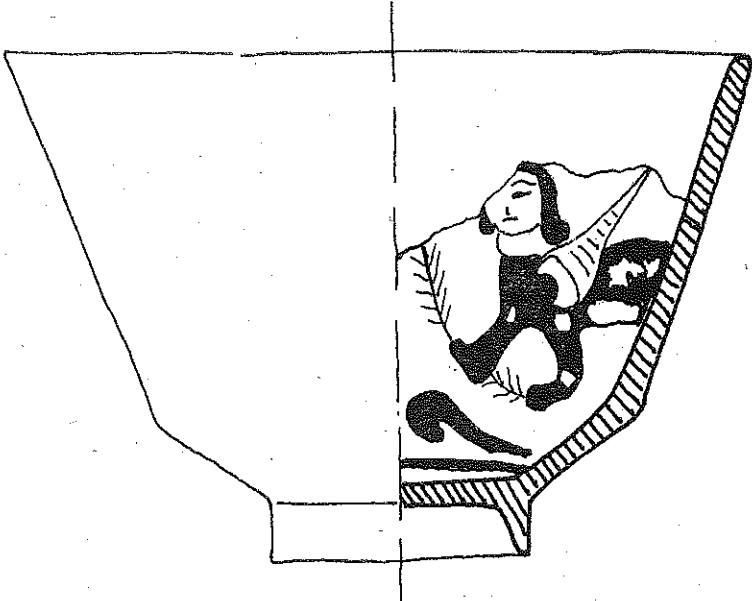
Resim : 61

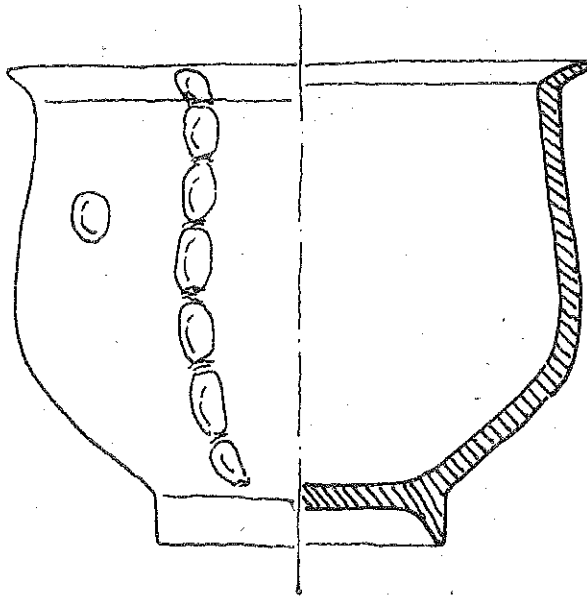
Şekil : 1

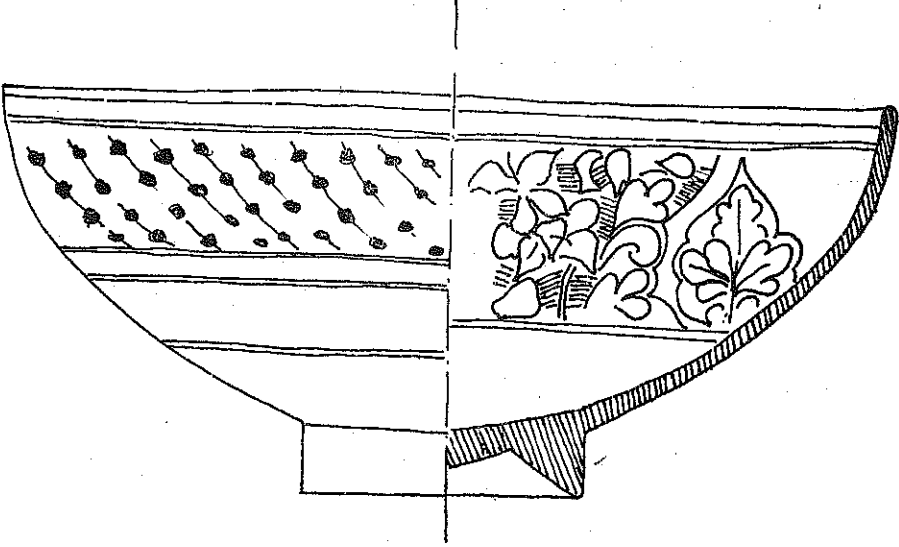
Şekil : 2

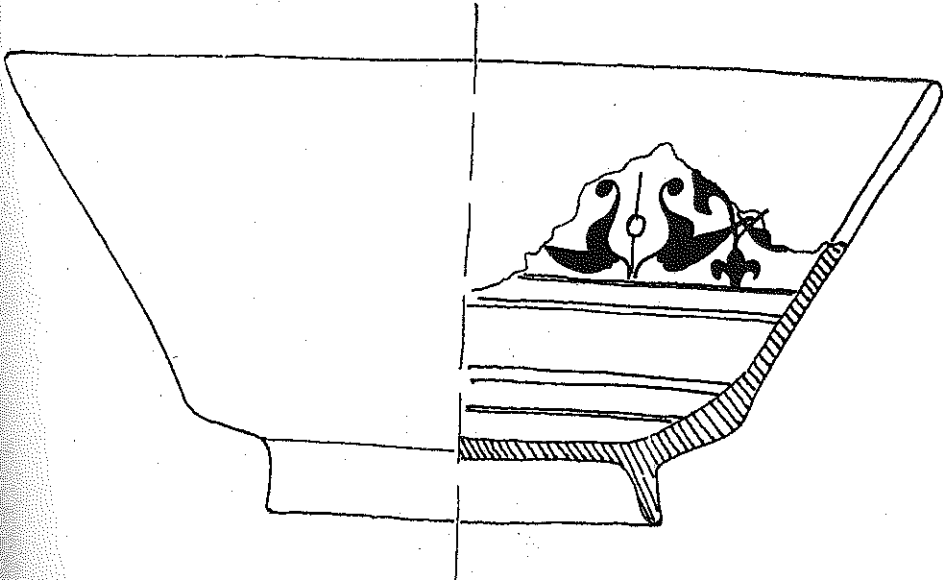
Şekil : 3 a

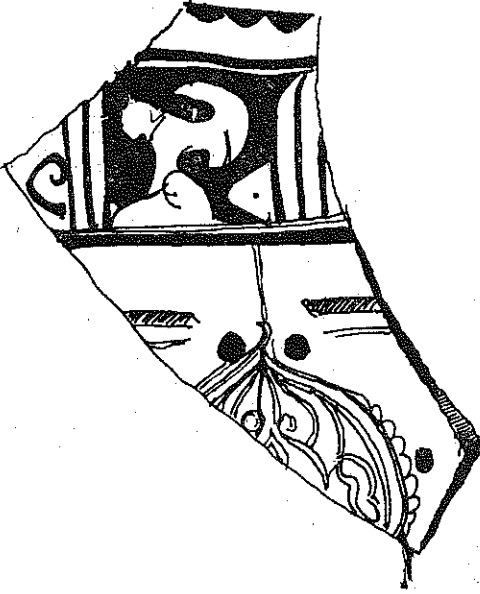
Şekil : 3 b

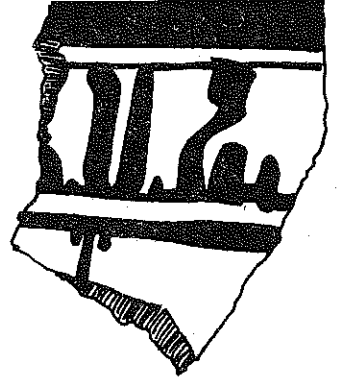
Şekil : 4 a

Şekil : 4 b

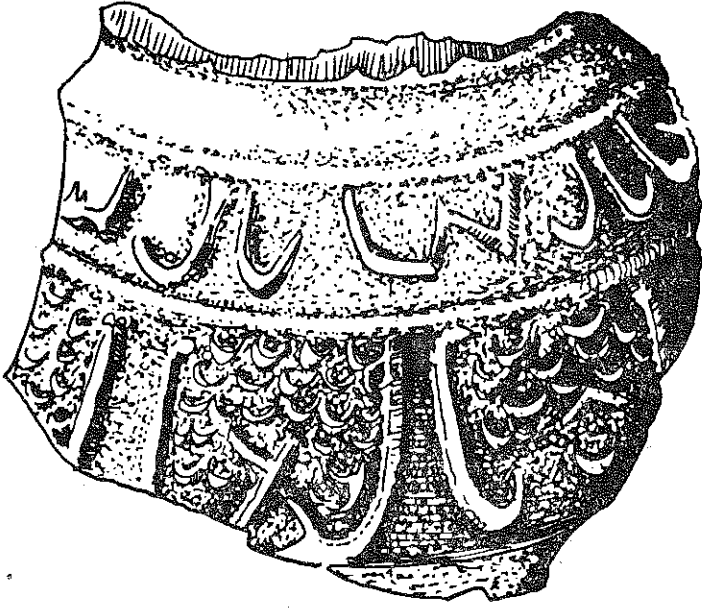
Şekil : 5

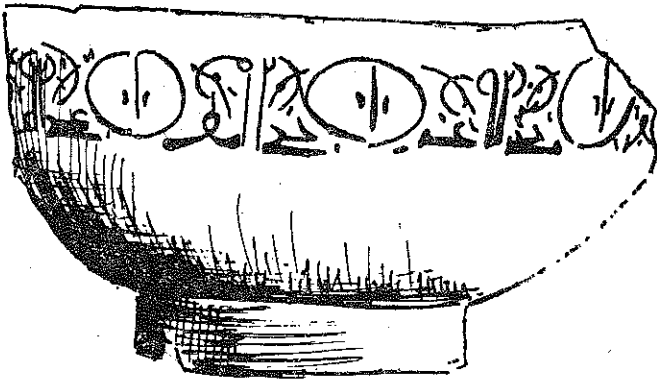
Şekil : 6

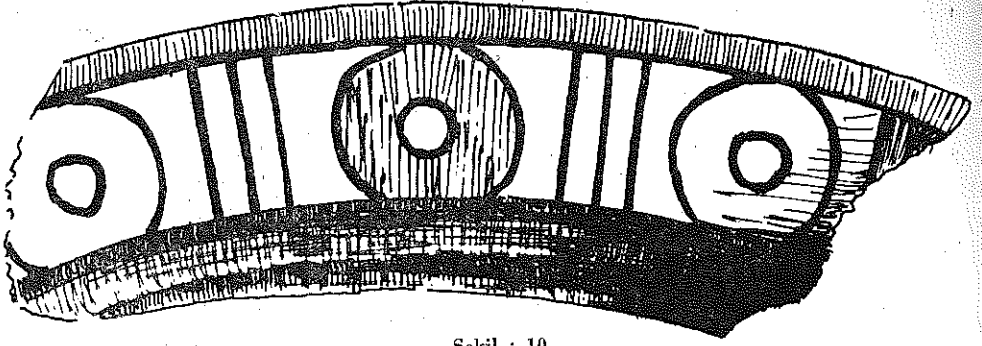
Şekil : 7

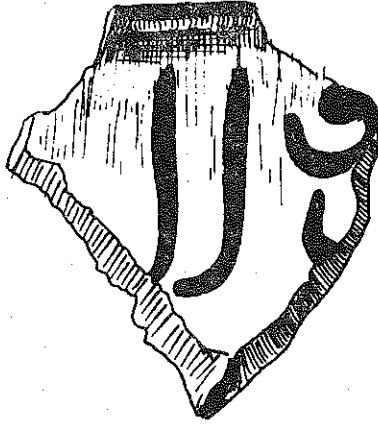
Şekil : 8

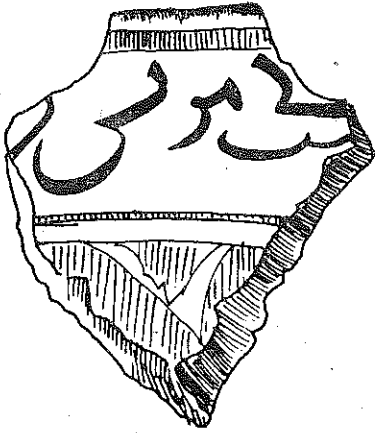
Sekil : 9

Şekil : 10

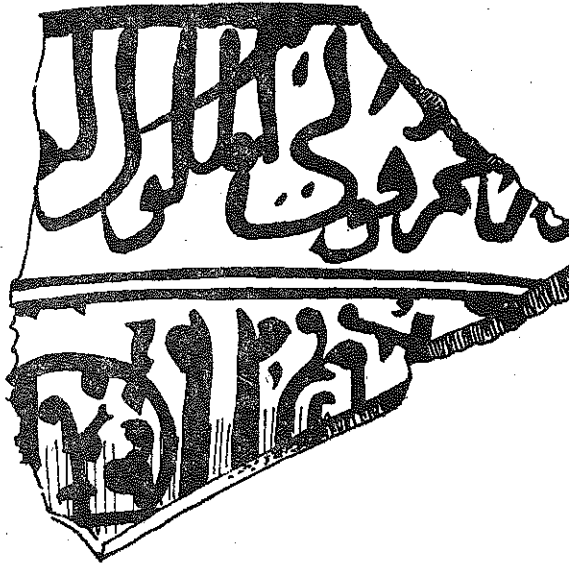

a. iç yüz

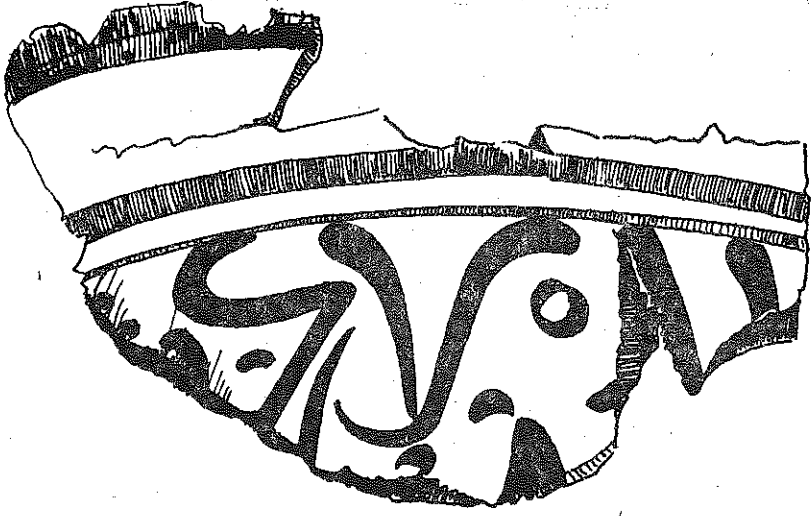
b. dış yüz

Şekil : 11 a-b

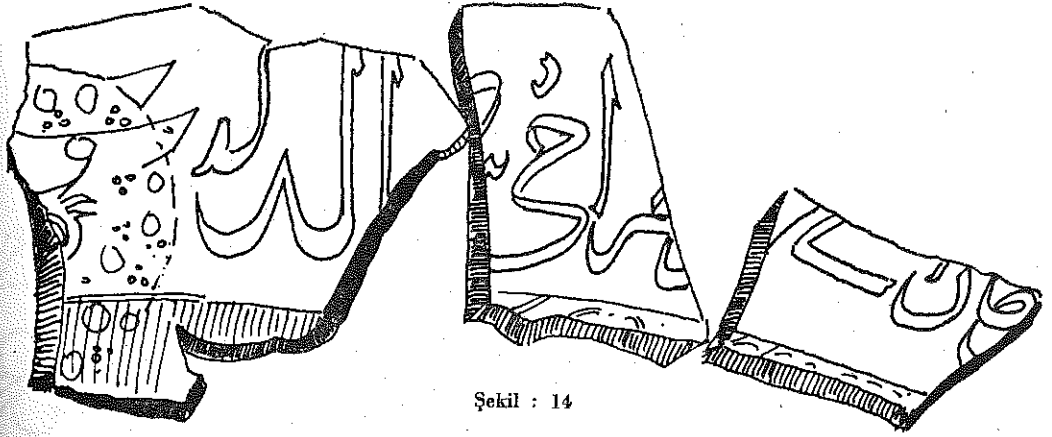

Şekil : 12

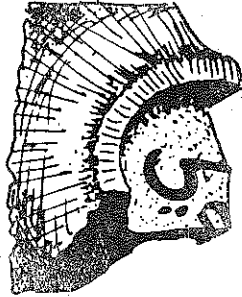

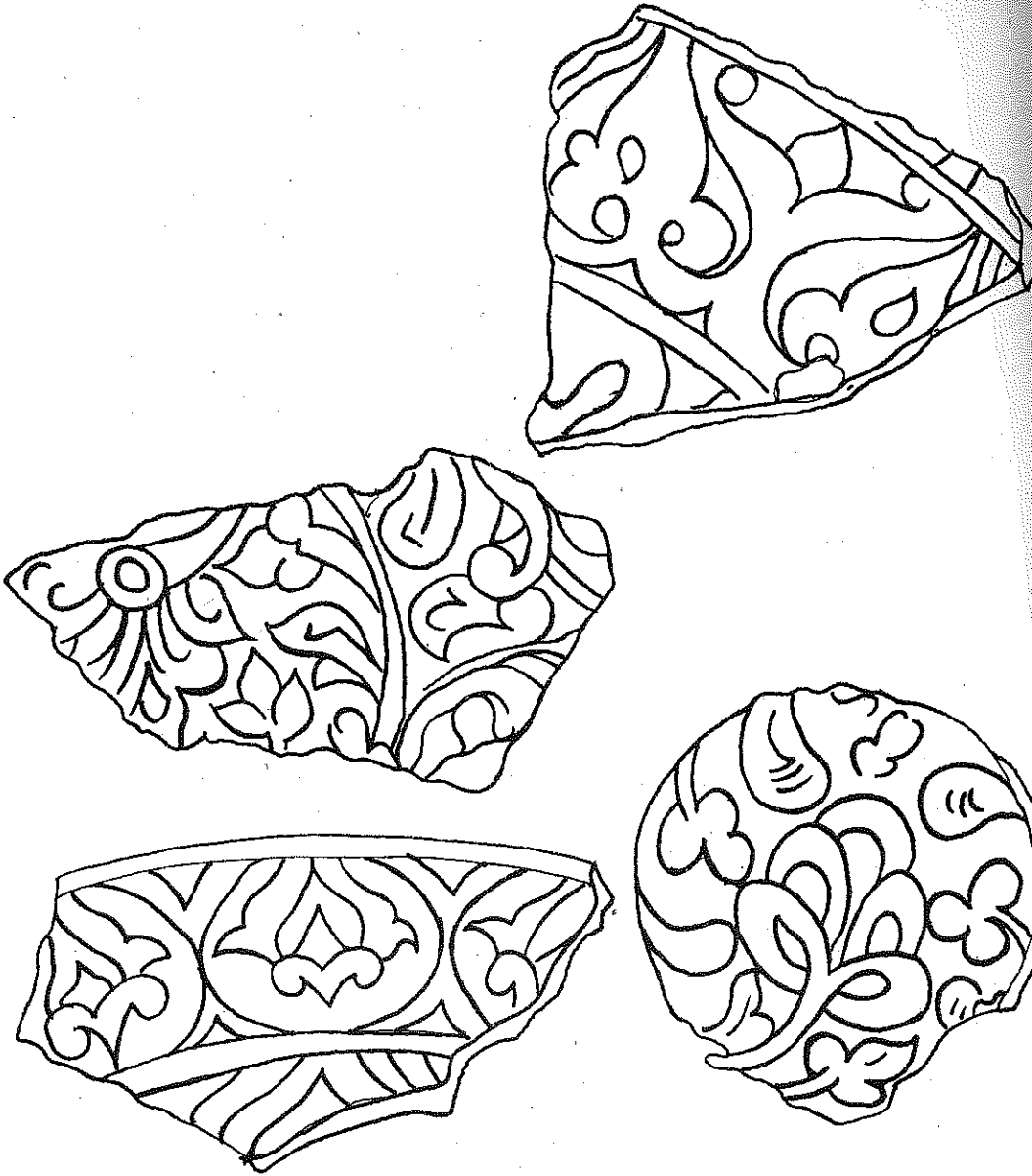
Şekil : 13

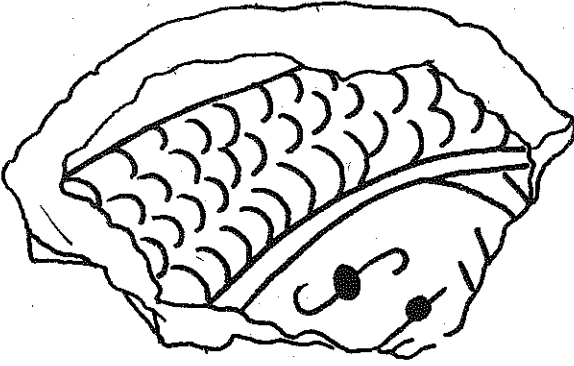
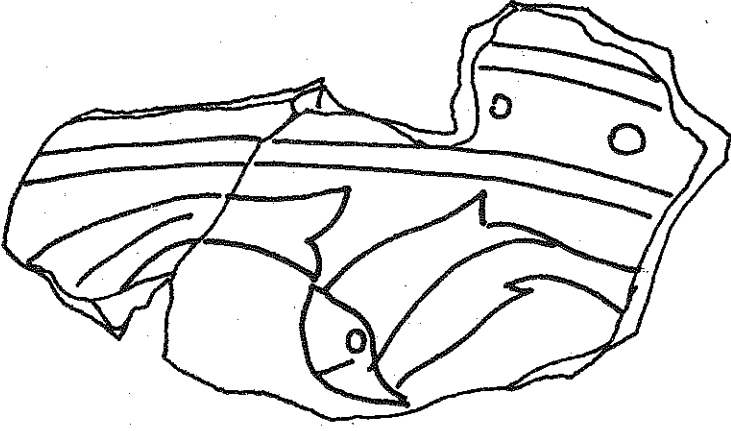
Şekil : 14

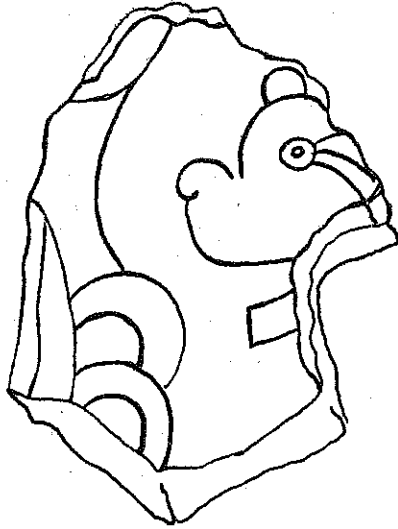
Şekil : 15

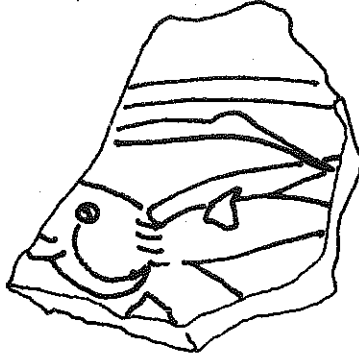
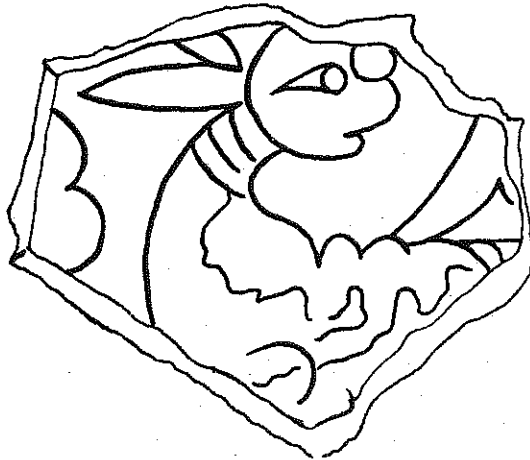
Şekil : 16

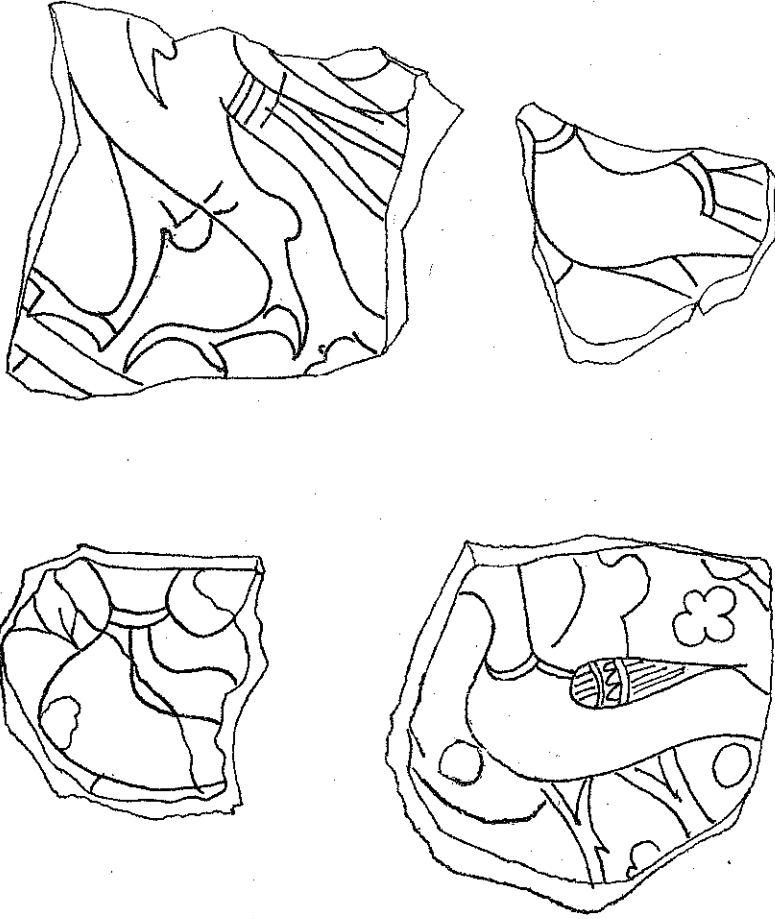
Şekil : 17

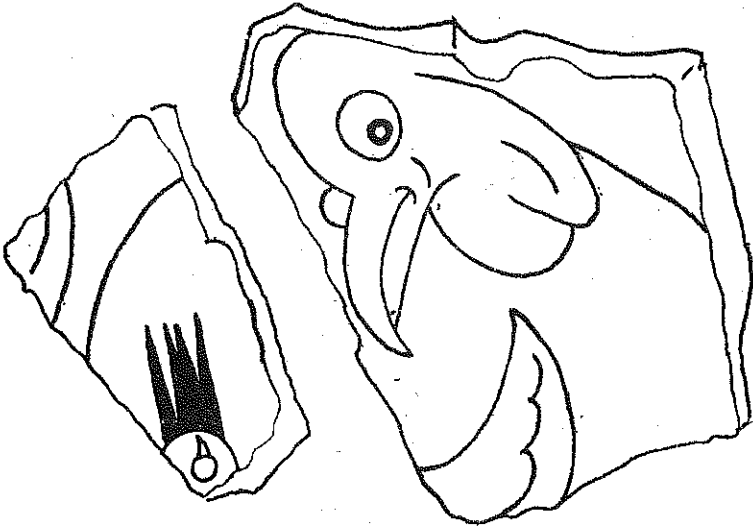
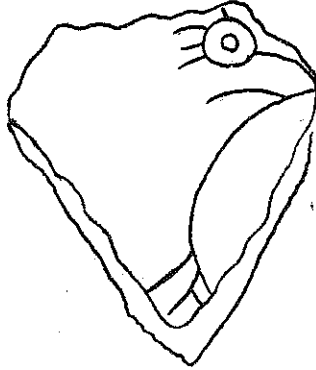
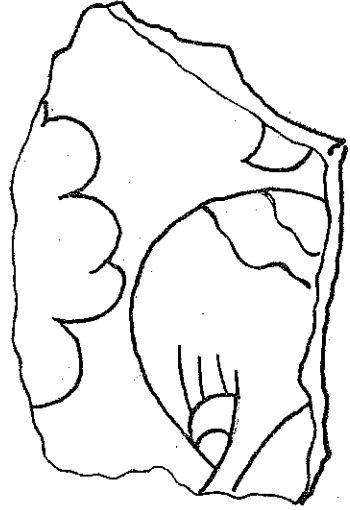
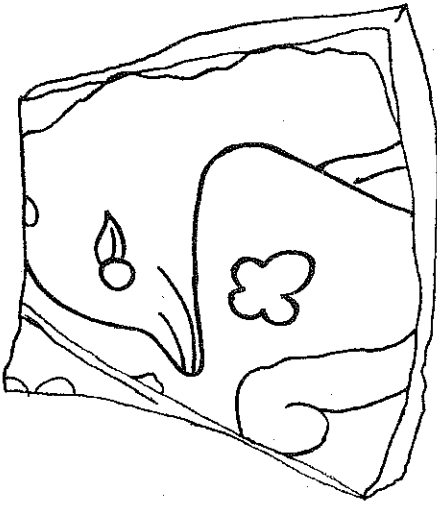
Şekil : 18

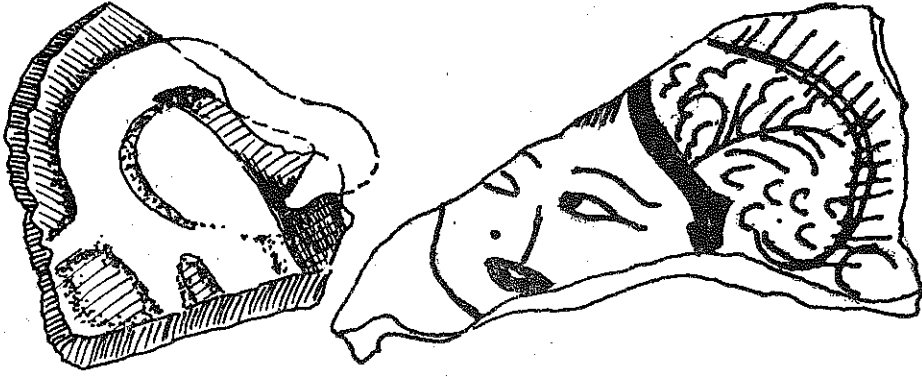
Şekil : 19 a-b

Şekil : 20

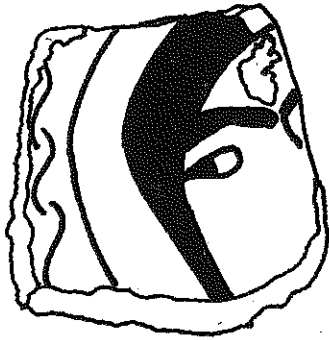

Şekil : 21

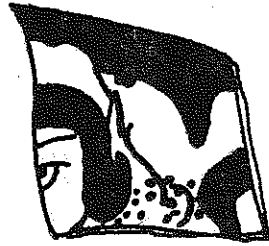

Şekil : 22

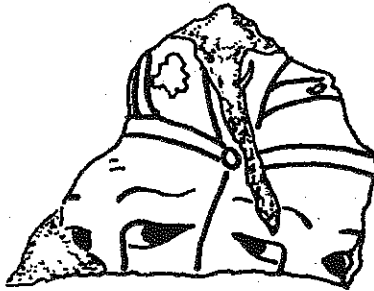
a

b

c

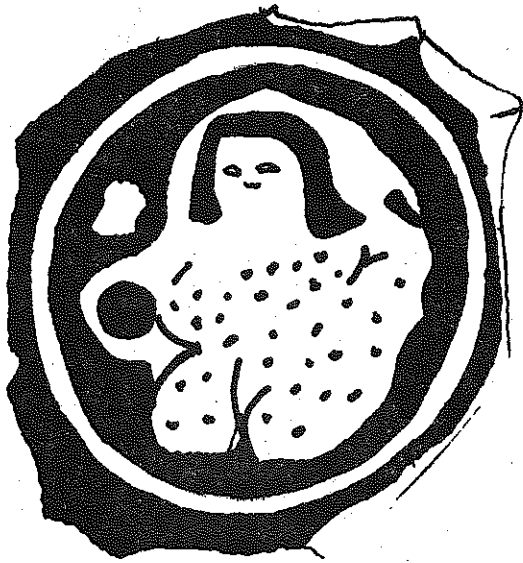

d

Şekil 23 a-b -c-d

a

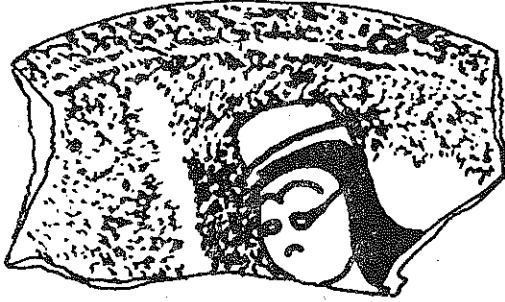
b

Şekil : 24 a-b

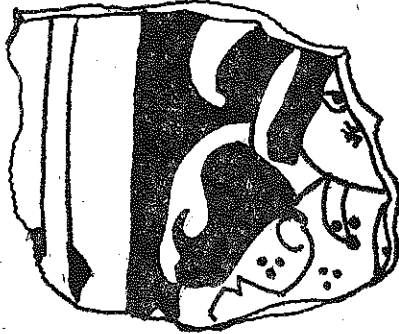

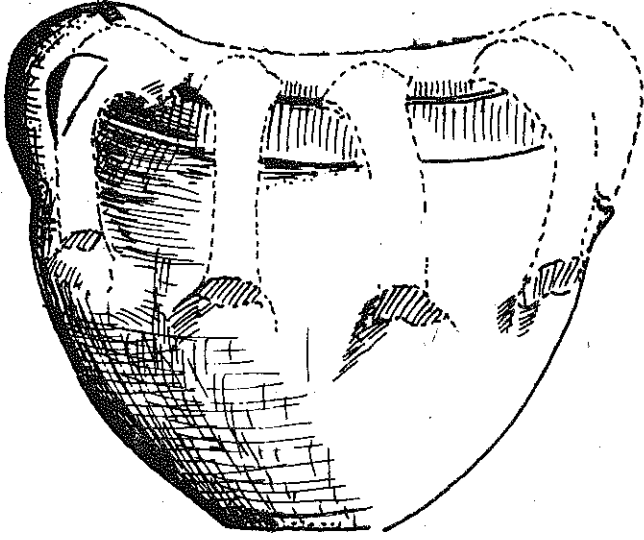
Şekil : 25

Şekil : 26

Şekil : 27

Şekil : 28

Şekil : 29